

Mírový referát

Učinili jsme si zásadou přináseti zde čas od času zprávy o vyhlídkách míru a války. Doufáme, že čtenář uzná, že tato otázka tak velice se ho dotýká, aby byl povinen snést soustavnější sledování této věci. Neboť, bude-li mír zachován, můžeme se dočkat šťastných časů. Nebude-li, nechybíme mnoho, budeme-li považovati vše za téměř ztraceno nebo aspoň za nesmírně ohroženo — ve svém životě osobním i národním.

Ačkoliv právě tak dobře, jako každý jiný, známe všechna velká nebezpečí, která hrozí a ještě dlouho budou hroziti, hlásíme se v otázce míru ke směru spíše optimistickému. Důvody jsme zde několikrát vyložili. Přehled loňského roku jsme ukončili skoro spokojeně: věc míru, referovali jsme, značně pokročila během r. 1934. Od začátku letošního roku staly se však určité věci, které mírové vyhlídky staví na pochmurnější pozadí. Nikoliv proto, že by se bylo zhroutilo něco z toho, co bylo dosud vybudováno, nýbrž proto, že se vyskytly nové problémy, ve kterých je ještě daleko do řešení. Jednou etapou mírového zajišťování jsme již prošli, s úspěchem trvalým, jak doufám. Leží však před námi etapa druhá, snad obtížnější.

Na prostého čtenáře útočily v posledním čtvrt roce v novinách tučné titulky zejména o třech věcech: o římské úmluvě, o londýnské schůzce a o východním paktu. Možná, že to vše shledával i moudrým, bylo-li mu o tom referováno speciální hantýrkou odborníků v zahraniční politice. Věřím však, že se vše dá srozumitelně vyložit a že je toho i třeba, neboť tu jde o věci života a smrti i když to není každému hned jasno.

Římská úmluva i londýnská schůzka znamenají v podstatě tolik: na západě jest odpor proti rozpínavému hitlerismu již organisován; kdyby Německo se pokusilo o dobrodružství na západě, najde proti sobě pevně spojeny Francii, Itálii a Anglii. Proto můžeme věřiti, že Německo o dobrodružství na západě se nepokusí, poněvadž by se tu setkalo s přesilou, a proto chválili jsme rok 1934 za jeho pokroky ve věci mírové, jichž bylo dosaženo sblížením jmenovaných tří velmocí. Anglie sice stále ještě projevuje tradiční nechuť k přesně formulovaným závazkům, ale to je spíše jen chyba na vnější stránce dnešního stavu, nikoliv vada v jeho podstatě. Nezbytost by ve válce znovu postavila Anglii po bok Francii právě tak spolehlivě, jako nějaká podepsaná smlouva. Anglie chápe, že v Evropě, nad níž by zvítězilo Německo, nebyla by pro ni možnost izolovaného míru. Právě proto učinil Baldwin svůj památný a upřímný výrok: „Naše hranice jest na Rýně.“ Existuje-li na západě taková faktická koalice, do níž také Itálie — jak jsme předvíдали — byla přivedena nezbytností (neboť hitlerovské Německo dříve nebo později z každého vyžene pověru o možnosti neutrality vedle něho), nemusíme se chvětí obavami, že

jednoho dne napadne německý generální štáb dáti povel k přechodu přes francouzské hranice. Na západě si Německo hlavu rozbíjet nebude, to můžeme téměř zaručiti, tady socha míru stojí dosti pevně.

Tato však, sama o sobě velmi potěšitelná okolnost je, jak nyní vidíme, teprve polovinou nebo jen třetinou celkového mírového díla, které musí býti vykonáno. Bestie války, jež nás ohrožuje, má dvě hlavy: ta, která hleděla k západu, byla useknuta, avšak z tlamy té, jež je obrácena k východu, dosud šlehá oheň. Čtenáři je z novin známo, že Německo odpírá přistoupiti k t. zv. východnímu paktu, t. j. k oné úmluvě, která by zaručila bezpečnost a celistvost také východních států. Už před devíti lety, v Locarnu, podobně odmítlo Německo zaručiti východní uspořádání. Není třeba velké prozíravosti k tomu, aby se poznalo, že Německo má na východě nějaké zvláštní úmysly. Dodejme, že pro jinou povahu věcí jsou to nebezpečnější plány než všechny ty, které by Německo mohlo osnovat proti západu.

V zahraniční politice německé národně socialistické strany od samého počátku zápasily mezi sebou dvě koncepce: jedna radila k výboji na západ, druhá na východ. Po Hitlerově nastoupení k moci mohlo se zdáti, že koncepce výpadu směrem na západ zvítězila. Pravda, Hitler sám ve své knize dokazuje, že jedině skutečné zisky může si Německo přinést z východu. Píše: „Němci jsou národ bez dostatečného prostoru a musí si hledati prostor na východě.“ Ovšem, neboť kdyby i Francie, Anglie a Itálie byly sebe krutěji poraženy, nevzniknou tam pro Němce žádné větší osidlovací možnosti. Avšak tyto úvahy byly v prvním opojení národně socialistického režimu jaksi zatlačeny do pozadí. Všechn hněv a vztek z porážky r. 1918 znovu ožil a obrátil se proti tomu, kdo onu porážku zejména způsobil: proti Francii. Myšlenka revanche hárala v německém národě, znovu se obrátivším k bojovnosti. Provésti něco zlého Francii, to byla nesmírně populární myšlenka v Německu roku 1933 a 1934. Byla to více nálada než plán, více citová politika než rozumová, a když staly se zřejmými následky, jež způsobila, ono hrozné semknutí západu, opustilo ji Německo tak velice, že pan Hitler ukazuje se ochotným vyškrtnouti ze své knihy všechny výroky, kterými by se mohli Francouzi cítit uraženi. Zeď na západě ukázala se příliš vysokou, oči hitlerovců zatoulaly se na východ a domnívají se spatřovat, že zeď tam je mnohem nižší, že je to pouhá zídka proti tomu, co se tyčí na západě. Teprve nyní buduje Německo svou zahraniční politiku s inženýrským rozmyslem a stává se nebezpečnější — lék proti tomuto nebezpečí bude musit být teprve objeven.

Německo je nyní nebezpečnější, poněvadž jeho plán útoku směrem na východ je značně obratnější než dřívější vzteké harašení proti Francii. Proč je to obratnější plán? Poněvadž: 1. neohrožuje tak výslovně sebezáchovné pudů západních velmocí a spíše může počítat s neutralitou aspoň některých z nich než jakýkoliv útok na západ, 2. je schopen oddělit Francii

od Anglie a rozrušit tak nejspolehlivější základnu evropského míru.

Německo již pochopilo, že najde proti sobě západní velmoci spojeny tam, kde by je přímo ohrozilo. Strategickou výhodou jeho východního útočného plánu je možnost, že by se německou výbojností na východě aspoň některá ze západních mocností — řekněme hned, že ta, která by byla krátkozraká — nemusila cítit přímo ohrožena a mohla by setrvat v klidu. Napadne-li Německo Francii, tu přes to, že angličtí státníci dosud si libují v rezervovaném vyjednávání, nemusíme pochybovat o tom, že Anglická vláda, jako r. 1914, pošle své vojáky do Francie. Avšak, ptají se nyní němečtí diplomatictí stratégové, je stejně jisto, že se Anglie hne, kdybychom napadli na př. Litvu? A odpovídají si hned, že je to mnohem méně jisto, ba, že je to velice pochybné. Nepočítají úplně špatně. Celému světu jsou známy rozpaky, jež prodělává Anglie, má-li výslovně zaručit bezpečnost Francie. Oč více vzrostly by její rozpaky, kdyby měla zaručovat bezpečnost Litvy? A která anglická vláda, ptají se Němci dále, bude mít dost odvahy před svým veřejným míněním, aby posílala do boje Angličany za nezávislost země, jejíž jméno je většinou Angličanů patrně neznámo? A která italská vláda? Tu, počítají, bvlo by jim zápasiti jen s osamocenou Francií — mnohem lehčí to podnik.

Druhá okolnost, která činí německý východní plán nebezpečnějším: Německo nabízí se dělati bariéru proti komunismu, dává na srozuměnou, že konečným cílem jeho útoku by bylo sovětské Rusko, a počítá s tím, že takový podnik na západě, kde je také dosti rozšířena nenávisť vůči sovětům, by mohl aspoň rozdvajiti veřejné mínění a oslabit bojovný elán. I v Londýně a v Paříži by mnozí přáli sovětům porážku a vše nejhorší, a zejména konservativní anglické vládě bylo by zatěžko mobilisovat na pomoc komunistického Rusku.

To jsou okolnosti, které činí východní německý plán podvatnějším, než bylo vše, čím se Hitler dosud zabýval v mysli. Lék, jak jsme pravili, bude musit teprve býti objeven, a jistě potrvá dva až tři roky, než se podaří nějakým způsobem také evropský východ pojmuti do systému bezpečnosti.

Jak se to vše dotýká nás? Tak se nás to dotýká, že i my patříme do souboru oněch východních států, jejichž bezpečnost Německo odmítá garantovat. A pak také, jak napsal jeden estonský časopis: „Kdyby padl jen jeden stát, který chtěl býti samostatný, došlo by brzo i na ostatní. Proto jsme s osudem daleko od nás ležících států spojeni více, než se zdá na první pohled.“

F. Peroutka.

p o z n á m k y

Chlad mocných

Bylo to nedávno, po prvním provedení „Podzimní symfonie“ Vítězslava Nováka. Dílo ukázalo, kolik jest stále tvůrčí síly v mistrovi, který je na cestě k sedmdesátce, Václav Talich se znova vyznamenal svým reprodukcím a dirigentským uměním, Česká Filharmonie potvrdila, jaké je to skvělé těleso. Krásný večer to byl a muzikanti, s kterými jsme pak seděli pohromadě, měli o čem mluvit a debatovat. Kdosi však zavedl řeč na jedno místo v třetí větě, kde mužský sbor zpívá o podzimní smířující moudrosti, kterou skladatel vykoupil své zatímní bolesti, a tam jsou tato slova podkladem hudby:

„Jak zdá se dávno, co jsme truchlili nad ztrátou bytosti drahých,

nad zradou přátel, že ztěží duch unesl bol.

Nač teď nepřátel zloby, chladu mocných vzpomínat
za dnů vlahých,
když v rozlitém slunci tolik je krásy nesmírné kol.“

Chlad mocných — kdopak nebo copak je to vlastně? Muzikanti sami, jak se objevilo, nijak zvlášť se o to nezajímali. Věděli, kdo jsou drazí mrtví, věděli, kdo z přátel zradil, ale kdo je ten chladný mocný, nebo kdo jsou ti chladní mocní, o tom se miněni rozcházelo. Snad Národní divadlo a Ostrčil? Ne, to míří výš, aspoň — na ministerstvo. A pak kdosi řekl, že to bude prezident Masaryk. Řekl to klidně a lhostejně skoro. Zůstalo jen při té domněnce. Někdo namítal, že Vítězslav Novák složil roku 1918 na úvitanou Masarykovi sbor (na slova Macharova), jiný připomněl, že Novák v hudbě první přiblížil nám Slovensko, tak jako Masaryk v politice, a že jest v tom jistá příbuznost duševní, ale to ovšem nic nedokazuje ani nevyvrací a snad je opravdu možné, že ta Novákova výtka či jeho postesk na „chlad mocných“ šla na presidenta. Nevíme. Uvadly už jiné a větší lásky na světě.

Při té příležitosti uvědomili jsme si však, jak je to zajímavé téma. Není málo hudebníků a malířů, spisovatelů a básníků, kteří chodějí s podobným více méně netajeným žalem v srdci a které něco na Masaryka mrzí. Nacházíme pak vliv toho žalu leckdy v jejich veřejných projevech. U Nováka by to bylo tak důležité, že to dal i do svého díla. Obyčejně to bývají hořkosti původu velmi osobního. Nějaké zklamání, nějaká uraženost, nějaké domnělé či skutečné ignorování. Někdo nebyl ani jednou pozván na hrad, zatím co jeho odpůrci či kolega pozváni byli. Někomu prezident nepřišel na jeho výstavu či koncert, kdežto jiným ano. Někomu prezident nepoděkoval zvláštním příspěvem za jeho příležitostně verše. Někdo nedostal státní cenu, ačkoli před válkou prezident byl s ním v přátelských stycích. Mluvíme tu jen o umělcích, ačkoli totéž je u universitních profesorů nebo politiků a třeba novinářů. (V Dominově rektorské knize si můžeme přečíst, jak těžce nesl, že nebyl zván dost často na čaje u ministrů.) Umělci jsou zvlášť citliví a nedůtkliví a při tom nedovedou dobře rozlišovati, takže prezident leckdy to odnáší za nějaké opominutí své kanceláře nebo za nespravedlivé rozhodnutí některého ministerstva, zkrátka za věci, o nichž ani neví. Protihradní politické štvání padá pak na připravenou půdu v uměleckém srdci, jinak zbožném a čistém, které z osobní citlivosti přizvukuje útokům velmi bezbožným a nečistým. Bývají to případy, které připomínají toho skromného činovníka z Gogolova „Revisora“. Má jen jednu prosbu ke Chlestakovovi: „Řekněte v Petrohradě, Vaše Osvícenosti nebo Excelenci, tam a tam, v tom a v tom městě žije Petr Ivanovič Bobčinský, jen tak to řekněte...“ Ale náš Bobčinský se nikdy nedozví, zdali si ti mocní na něho opravdu vzpomněli. Neukojená potřeba sentimentality promítá se mu ve zklamání představě všeobjímající patriarchy, které postrádá v obraze presidenta. Prezident měl by přece vědět, že tam a tam čeká někdo stále ještě na dlužné srdečné slovo, na malou pozornost, která by měla pro takové měkké srdce význam, měl by vědět, že se někomu ukrávdilo, měl by drobnou laskavostí vysvětlit jakési podezření nebo jakýsi nejasný klep, měl by vědět, že někomu nedovolila nějaká úřední instance přístup k němu, měl by — ach, je tolik těch maličkostí, kterými nemohl prezident všechny uspokojit, ačkoli se dožil 85 let. Snad by to dokázal člověk, který by svůj úřad a své poslání omezil právě na takovou službu lidským slabůstkám, citlivostem a ješitnostem, který by neměl nic jiného na práci než zvat, děkovat, gratulovat a zajímat se o tisíc maličkostí a často hloupostí, aby se zdálo, že vyzařuje „lidské teplo“ jako radiator. Znali jsme před válkou poslance, který ve svém volebním okrese blahopřál ke každé svatbě a každému narození a ke všem rodinným událostem včetně změn držebnosti. Lidé, i ti, kteří jinak vědí toho hodně o Masarykovi, nemají dost fantazie, aby si uvědomili, co prezident může a nemůže. Zdá se, že zrovna umělcům se nedostává této představitosti k tomu, aby byli zvaní k Masarykovi jako úřední a reprezentační osobnosti. To nemluvíme ani o tom, že takový Masaryk měl vždycky svůj poměr k uměleckým směrům a zjevům a osobám a že má právo na svůj vkus, zálibu, názor a vlastní citění v těchto věcech. Nelze si představit, že by se v Paříži mohlo zazlívati prezidentovi, kdyby se nepřišel podívat na něčí divadlo nebo kdyby nepřišel si poslechnouti něčí koncert. U nás by v takovém případě lidé chtěli, aby se prezident aspoň omluvil, že měl zrovna u sebe italského vyslance nebo jihoslovanského ministra a že jen proto nemohl přijít.

Katolík rozmlouvá s katolíkem

„Lidové Listy“ přinesly rozhovor s náměstkem vídeňského starosty drem A. K. Wintrem; jest to katolík, který má velké, ale i těžké poslání: získat rakouské dělnictvo pro nynější rakouský režim. To jest úkol velmi těžký, zejména říká-li dr. A. K. Winter otevřeně svoje osobní credo: jsem monarchista. Hlavním důvodem jest mu, že věří, že monarchie prohloubí propast mezi Vídní a Berlínem a že tak zažehná nebezpečí anšlusu. Tento rakouský katolík navštívil Masarykovy domovy v Krči a říká:

„Když jsem viděl všecku tu nákladnou a pozornou péči, již hlavní město Praha věnuje svým zestárlým a chorým příslušníkům, nemohl jsem se ubránit trpkým myšlenkám. Masarykovy domovy jsou velkou ctí pro celý československý stát a jeho lid.“

A dále:

„Není většího odsudku německého národního socialismu než v tomto praktickém díle křesťanské lásky a trpělivosti Vaší, jež může býti vzorem ostatním národům...“

Rakouský katolík nemůže se ubránit trpkým myšlenkám, když vidí u nás Masarykovy domovy v Krči. Sociální dílo, které velmi často u nás bylo napadáno politickou pravici. Český katolík cítí trpké pocity vídeňského hosta a proto mu říká: „...s vašim laskavým svolením obraťme list“. Slyšel český katolík, hovořící s A. K. Wintrem nerad tuto chválu české sociální instituce, když nabízel: obraťme list? Ale katolický host z Vídně s jedné horké půdy přešel na druhou; počal totiž mluvit o německém národním socialismu; počal mluvit takto:

„Národní socialismus německý — toť patologický projev ducha, který hledá svou ctižádnost v odkopnutí rozumu a všech jeho zdravých zásad. Proti tomuto zlu musí se spojit Evropa, nechce-li býti vydána na pospas novému barbarství, od končin ruských až po francouzské a anglické břehy Atlantiku. Jsou u nás lidé, kteří pokládají stále za oportunní koketovat s rakouskými národními socialisty, ale všichni opravdoví rakouští vlastenci vidí poslání své vlasti docela jinde: v jednotné frontě civilisované Evropy proti této hlíze, jež ohrožuje zdraví německého národa, aby zamořila svět.“

Kdyby takto psal o německém národním socialismu některý český list, není vyloučeno, že v „Národních Listech“, v „Poledním Listě“ a také v „Lidových Listech“ by byl dán výraz přesvědčení, že není možné tímto způsobem psáti o německém národním socialismu, který jest dnes u moci. Kolikrát jsme slyšeli po vraždě v Záhroří, že si musíme ukládati krajní rezervu v kritice režimu, který vládne v Německu? Kolikrát právě čeští vlastenci nám ukládali, abychom psali o Německu velmi zdržlivě? A tu přichází z Vídně německý katolík, který nevybírá slova, jimiž by charakterisoval režim v „třetí říši“. Mluví o „pathologickém projevu ducha“, o „novém barbarství“, o „hlíze, která ohrožuje zdraví německého národa“. Kdyby těchto slov použil český levicový tisk, bouřila by se česká politická pravice a říkala by, že není dobře kritizovat režim v „třetí říši“. Čtenáři „Lidových Listů“ oklikou přes vídeňského katolíka se dozvěděli, jak ostře katolík odsuzuje poměry v „třetí říši“. Kdyby to napsal český člověk, je možné, že bychom četli v „Lidových Listech“ článek o tom, že nemáme kalit poměr k sousedu na severu. V. G.

Žabomyší vojna

Mezi cukráři a pekaři jest velká vojna o to, co smí péci pekař a co cukrář. Paritní komise omezila trochu bitevní čáru mezi oběma stavy tím, že se dohodla o tom, co smějí péci i cukráři i pekaři. Jsou to: koláče, koblihy, rohlíčky a záviný. Čímž však není válečná sekýra zapomena, neboť je tu další otázka: kdo smí vánočky? A kdo bábovky? Kdo buchty? Kdo mazance? Tuto základní otázku bude rozhodovat soud Obchodní komory v Praze, a hodně času uplyne, hodně papíru se popíše, hodně učených knih, dějin řemesel se musí prostudovat, než bude rozhodnuto, smí-li vánočku péci pekař nebo cukrář. Mohlo by se říci: žabomyší válka dvou stavů. Ale taková vojna není jediná. Takových front je téměř bezpočtu, a ti ideologové, kteří přemítají o kráse stavovského řádu, v kterém jeden stav bude krásně pracovat vedle druhého, by byli silně zneklidnění, kdyby viděli, jak jeden stav se pere s druhým. Každý stav se domnívá, že si pomůže, když se hradbou co nejvyšší oddělí od stavu druhého. Při tom všechny tyto stavy a stavečky dohromady volají: svoboda podnikání. Po ničem však tak netouží, jako po tom, aby měly v rukou

Onehdy bylo prý mnoho řečí v Národním divadle, když kdosi přijel z Berlína, kde má příbuzného hakenkreuzlerského kapelníka, a vykládal, že Hitler po představení Rýnského zlata v opeře chodil od jedné šatny k druhé a vyslovoval osobně uznání každému účinkujícímu zpěvákovi zvlášť. Považte si, udělal to někdy Masaryk? Na druhé straně se zase kdysi Masarykovi náramně vytýkalo, že si dal v audienci ukázati od Fairbankse jeho filmové triky. Náš prezident by měl být otecko rodiny a zároveň cosi jako vznešený mramorový pomník. K tomu připočtete, že prezident nikdy nehodlval tomu, co bychom mohli asi nazvati „citovou demagogií“. Neuzavíral se nikdy v úzký okruh svých vrstevníků nebo bývalých spolupracovníků — co tady bylo po převratu uražených ješitností a všelijak zklamanych tvářích, ale také případů mužného chápání Masarykovy povahy a jeho intencí. (Nedávno zde na to narazil Peroutka v článku o Macharovi: „Znám dávného bojovníka za Masaryka, který několikrát v lítosti, avšak s nepřestávající věrností odplížil se od jeho prahu“.) Tento starý rys Masarykovy neosobní a nesentimentální věcnosti, která si hned s každým bodre netyká a dovede zachovati kritický odstup i k lidem nejbližším, neubírá pranic jeho velikosti. Ale tato chladná a přísná věcnost, v níž však není nikdy nic z rozmarů nebo choutek těch t. zv. opravdů m o c n ý c h — víme přece, jak dovede býti Masaryk přirozeně srdečný, neformální, nenáročný a důvěrně lidský — tato jeho věcnost a zdržlivost neubírá také nic na ceně těm, kteří snad jí byli někdy ve své potřebě uznání dotčeni nebo ve svých citech potlačené lásky zůstali neukojeeni. Musíme se s velkými vyrovnávat tím, že sami nebudeme malí.

KZK.

Hora porodila myš

Posl. Stříbrný prohlásil, jak známo, na podzim ve sněmovně, že má materiál proti některým politikům; i vzal ho za slovo posl. Hampel a požádal ho, aby tyto politiky jmenoval a aby materiál svědčící proti nim předložil. Slíbil tedy posl. Stříbrný, že materiál předloží parlamentní úsporné a kontrolní komisi, ale když byl žádán, aby předložil originály dopisů, poslal předsedovi úsporné a kontrolní komise dopis, že jest mu ochoten ukázati originály, že však není ochoten je dáti k dispozici někomu třetímu nebo nějaké korporaci. Na to úsporná a kontrolní komise se rozhodla dále s posl. Stříbrným nejednat. Úsporná a kontrolní komise jednala formálně správně. Žádala předložení materiálů, a když tohoto materiálů nedostala, usnesla se o věci dále nejednati.

Ale je tu otázka: jde úsporná komise na kloub věci? Posl. Stříbrný prohlásil, že má materiál o některých politicích. Jest ochoten dáti do něho nahlédnouti předsedovi úsporné a kontrolní komise. Nic víc. Má obavy, že snad — kdyby materiál předložil i jiným — mohl by se materiál ztratiti. Má k dispozici velkou tiskárnu, kde rychle mohou zhotoviti fotografie a z těchto fotografií štočky. Má možnost publikovati celý materiál ve svém tisku. Má možnost připojiti fotografické reprodukce, tam, kde by byly pochyby o původnosti materiálů. Ač má možnost publikovati tento materiál, spokojuje se s tím, že chce nechati do něho nahlédnouti jen předsedu parlamentní úsporné a kontrolní komise. Poslanec Stříbrný jest jedním z vůdců „národního sjednocení“, které hlásá, že chce očistiti veřejného života. Posl. Stříbrný má — jak říká — materiál o tom, že mnozí politikové se zpronevěřili zásadě čistoty veřejného života. Proč tedy posl. Stříbrný nechá tyto politiky, proč nepublikuje veřejně materiál, který proti nim má? A tu to začíná: nelze, aby u nás se jen tak lehkomyšlně pronášela závažná obvinění. Není soukromou věcí posl. Stříbrného, zda a jak chce ukázati materiál, který má k dispozici. Představte si, jak by před soudem vypadala scéna, při níž člověk, který má přinést důkazy o vině druhých, by začal vyjednávat se soudcem, že jest ochoten mu mezi čtyřma očima ukázati tento materiál, že však ho nechce položit na stůl, aby soud veřejně mohl zjistiti, co jest na věci pravdy? Jsou tu dvě možnosti: buď posl. Stříbrný takový materiál má, a potom musí býti donucen, aby s ním šel ven, nebo takového materiálů nemá, a pak nutno to konstatovati tak veřejně, jako posl. Stříbrný své obvinění veřejně pronesl. Posl. Stříbrný má — jak říká — materiál. Jest v těch dopisech, které má, také něco, co by neprospělo jemu? To jest otázka, která musí vzniknouti, když posl. Stříbrný odpírá materiál veřejně publikovat. A jest věcí parlamentu, aby neumožňoval Stříbrnému jen tak ústup. Byli obvinění politikové. Jest věcí parlamentu, aby donutil posl. Stříbrného, aby dokázal, co tvrdil.

V. G.

papír, který by přesně vyčetl, co smí dělat jeden stav a co smí dělat stav druhý. Smí vám vyvolat film drogistů nebo fotograf? O to jest velký spor, o tom jest pomalu celá velká literatura. Fotografové z povolání tvrdí, že drogisté by to nedovedli. Drogisté se jim odměňují zase jinými impertinencemi. Dojde to tak daleko, že k zhotovení jedné dveří bude potřeba tolik živnostníků, že člověk nestačí dveře otvírat. Truhlář smí udělat dveře. Smí je natřít? Ne. To jest svaté právo lakýrníka. Smí zasadit zámek? Ne; to jest právo zámečnicka. A je-li ve dveřích sklo, je tu sklenář, a říká: jenom já — a nikdo jiný — má právo dveře zasklít. Neuzavírají se jen státy. Nemí autarkie jen ve velkém. Slyšíme-li dnes: kupujte jen v našem městě, budeme slyšet za týden: kupujte jen v naší ulici. A budeme-li si kupovat koblihu, budeme řešit otázku: smí nám ji po právu prodati cukrář? Či jest to jen výhradní právo pekaře? Načež si řekneme, že nejlepší kobliha jest kobliha doma pečená. Je však možné, že cukráři & pekaři se spojí a budou žádati, aby bylo zakázáno doma péci koblihy. I tato žabomyší vojna jest myslitelná v našich dnech a našich poměrech.

V. G.

politika

E. Sobota:

Naší ústavě je patnáct let

Nejstarší středoevropská ústava.

Ústavní listině ze dne 29. února 1920 jest teprve 15 roků, ale už je nejstarší středoevropskou konstitucí. Nemí již německé výmarské ústavy, nemí arcidemokratické spolkové ústavy rakouské z října 1920; z polské demokratické ústavy z března 1921 nezůstal ani stín; dávno je nebožkou jihoslovenská ústava vidovdanská. Ani v ostatních zemích střední Evropy nezůstal z jejich někdejších poválečných konstitucí kámen na kamení. S hlediska středoevropského je tedy československá ústava úctyhodného stáří.

To je okolnost, pro kterou si jí někteří tím více váží, zatím co jiní jí pohrdají. Ať tak, či onak: nezapomínejme, že tato poměrná stálost naší ústavy nemí nic osamocené. Je to zjev, který jde ruku v ruce se stálostí celé naší politiky. Měli jsme u nás nejenom neměnnou ústavu, ale i jen jednoho presidenta; stálý režim politiky zahraniční; týž systém tvoření vládních koalic, byl se složkami, které se často střídaly. Neběhali jsme — pokud jen o nás šlo — ani v hospodářské politice ode zdi ke zdi. To všechno jsou zjevy, které patří dohromady, a jež nesmíme rozpojovat.

Byl zde ústavodárný duch v r. 1920?

Čas od času si říkáme, že jsme národ obzvláště uzpůsobený pro lidovládu. Na tom je jistě mnoho pravdy, máme-li na mysli svoji sociální strukturu, jakož i tradici své politické práce (ostatně, i tu jde jedno z druhého). Naproti tomu bychom si nalhávali, kdybychom si říkali, že jsme národ, obdařený nadáním pro tvoření lidovládních ústav. Připustíme si jen docela upřímně, že nemáme v sobě ústavodárného ingenia. Způsob, jak vznikla v r. 1920 naše ústava, je toho dokladem.

Neměli jsme tehdy — přirozeně — vlastních zkušeností s tvořením demokratické ústavy. Tento náš nedostatek nemí nic zvláštního: každý národ musí jednou začínat, jedenkrát vyrazit na zkušenou. Hůře jest, že — jak se zdá — náš národní duch nám nebyl rádcem ani v tom, jak si vybírat z zkušeností cizích. Neměli jsme, přistupující k ústavodárnému dílu, společné představy o hlavních zásadách, jak má naše ústava vypadat. Ústavní výbor revolučního národního shromáždění nebyl nesen veřejným míněním. Kromě přesvědčení, že náš stát má býti republikou, a kromě populár-

ních požadavků, nesoucích se k demokratické úpravě volebního práva, nebylo tu ničeho, čím by národ ze sebe podpořoval své ústavodárce. Všecko ostatní musili ústavodárci dosadit ze svých teoretických poznatků a vědomostí. Nedivme se, že za těchto okolností naše ústava nemí ani plodem dlouhověkého zrání, ani nevyskočila z hlavy národního kolektiva jako osobitý typ. Je to dílo převážně umělé. Když toto pravíme, nechceme ji ponižovat. Nezapomínáme, že i budova, stavěná bez zvláštního uměleckého nadání může býti dobře obydlitelná. I umělá ústava, osvědčil-li se při ní stávitel — ústavní výbor — může posloužit národu, který sám nemí obzvláště nadaným konstitučním architektem. I ona může mu býti vhodným domovem, kde by jeho duch tvořil v těch oborech, pro které nadán jest.

O tom, jak jsme tápali v době ústavodárných příprav, byla by řada dokladů. Stačí, vezmeme-li do rukou politické programy našich stran z roku 1919, abychom viděli ten zmatek a nejistotu. Otázka československé jednoty (národ český, či československý?), poměr k menšinám (stát národní, ale moderní Švýcarsko), stát centralisovaný, či samospráva; demokracie přímá či reprezentativní; systém jednokomorový či dvoukomorový; individuální či kolektivní hlava státu, poměr vlády k parlamentu: ve všech těchto kardinálních otázkách nebylo — ne jednoty, což by bylo přirozené — ale nebylo ani jasnosti.

Ústavní listina je — dobrá.

Ústavní listina z 29. února 1920 za těchto okolností byla dílem zdařilým. Konstatoval to president v poselství o svých 70. narozeninách a v Čapkových „Hovorech“ to znovu opakuje: „Myslím, že naše ústava je dobrá, ale šlo a jde o to, naplnit ji životem.“ Je společným dílem právních teoretiků, byrokratů a politiků. To jí při tom zmíněném již nedostatku spontánní ústavodárné vůle v národě ospravedlňuje a doporučuje. Její předností jest, že si zachovala celkem soustavnou jednotnost, že tu nemí — až na nepatrné výjimky — prvků různorodých.

Vzdáváme-li ústavní listině toto uznání, musíme naproti tomu připustit, že naši ústavodárci byli při své práci často jen bezděkými přísluhovaci ústavního pokroku, ne jeho cílevědomými osnovateli. Čili, že tvořili dílo, které se stalo základem jiného vývoje, nežli jaký jim tanul na mysli. Tak tomu ovšem bývá velmi často, ba u zákonů — zejména pak u zákonů dělaných na dlouho, jako jsou ústavní — zpravidla: že dílo je prozíravější svého tvůrce. Naši ústavodárci byli přesvědčení, že tvoří ústavu vysloveně liberálně demokratického ražení; že klasickou liberální demokracií ještě vyvrcholí a zdokonalí tam, kde nebyla stoprocentní. Ve skutečnosti, a pod zorným úhlem dneška, vidíme, že je to ústavní útvar, velmi přizpůsobený dnešní přechodné době.

Příklady?

O myl brzd a protivah.

Referent ústavního výboru o ústavní listině v plenu revolučního Národního shromáždění, dr Bouček, pravil na jednom místě svého výkladu: „Má-li náš stát bezpečně fungovati, je potřeba, aby také u nás brzdy a protiváhy v ústavní listině se projevíly.“ Brzdy a protiváha, to jest stará demokratická pověra z dob Montesquieuových. A sotva kdo jí tak skvěle vyvrátil z kořenu, jako Wilson v své knize o americké vládě — tedy autorita pro demokraty jistě povoláná. Podstatou této teorie jest, že svoboda občanů proti státní moci (neboť tato poučka předpokládá, že státní moc je nutné zlo, které třeba omeziti na minimum) jest nejlépe zaručena, jestliže státní moc se rozdělí mezi několik orgánů, a to nejen za účelem racionalisovaným, navzájem se doplňující práce, nýbrž

proto, aby vzájemným zápasením a sočením druh druhu kontroloval a brzdil v prílišnom rozmachu.

Nuže, stejně jako všude jinde, i u nás se ukázalo v době velmi krátké, že představa o brzdách a protivahách je mylná asi tak, jako kdyby někdo redukoval funkci jednotlivých orgánů lidského těla na to, aby druh druhu brzdil v jeho výkonu. Ve skutečnosti má se věc tak, že v lidském těle jsou všechny orgány poháněny jednotnou vitální silou celého organismu, a bývá příznakem stavu již chorobného, není-li tomu tak a nekoordinují-li se jejich funkce. Moderní demokracie také nespočívá na vzájemném zápasu ústavních orgánů, nýbrž na jejich spolupráci. Zde, kde ústavní činitelé nejsou výlučnými reprezentanty veřejných sociálních sil anebo tříd — jak je tomu tam, kde na př. král představuje dynastii, druhá komora feudální aristokracii, a sněmovna poslanců pracující lid — jsou všechny orgány ovládané touže vůlí. Tuto spolupráci zprostředkují činitelé, o nichž se zpravidla v moderních ústavách ničeho nedočítáme, ačkoli by jim plným právem náleželo v nich významné místo: politické strany.

Uskutečnění ideje brzd a protivah v naší ústavě spatřoval dr. Bouček v těchto institucích: ve dvoukomorové soustavě. „Poslanecká sněmovna je u nás sice opatřena obrannou přímo mocí, ale přes to není všemocná.“ To se jeví v působnosti senátu, jehož veto sněmovna může přehlasovat jen zvláště kvalifikovanou většinou. Jinou brzdou je veto presidentovo. Opět jiná, je tuhost naší ústavy a ústavní soud, který může prohlásit zákon, usnesený Národním shromážděním, presidentem podepsaný a řádně vyhlášený, za neústavní a neplatný. Konečně protivahou je i president republiky, když brzdí činnost parlamentu, vykonává své právo povolávací a ukončovací zasedání Národního shromáždění, a jeho sněmovny propouští.

Dvoukomorový systém zůstal na papíře.

Způsob, jakým u nás došlo k dvoukomorovému systému, je typickým příkladem pro to, jak se „vlk nažere a koza zůstane celá“. Je obecně známo, že vládní většina v době zdělávání ústavy byla ve své převaze proti dvoukomorové soustavě. Ale tlak opozičních stran — který ostatně doznával podpory i u vládní strany republikánské — byl tak velký, že mu nebylo možno odolat. Byl tedy zřízen vedle sněmovny poslanecké i senát, ale protože kromě počtu svých členů a vyšší věkové hranice pro aktivní a pasivní právo volební není v něm proti poslanecké sněmovně rozdílů, zůstal jen jejím věrným, ale mdlým stínem a nevypracoval se ani v korektiv, ani v činitele sněmovnu doplňujícího. Máme tedy vlastně jedinou sněmovnu o dvou komorách. Čili: vítězství principu dvoukomorového bylo zcela zdánlivé. Prakticky to vyhrál systém jedné komory.

V novější demokratické státoprávní literatuře vítězí stále více stanovisko příznivé zásadě jediné rozhodující komory. Mohli bychom si tedy říci, že vývoj, při němž u nás bikameralismus zůstal na papíře, jde tímž směrem. A že, spokojuje-li se senát touto svojí skromnou úlohou, není zapotřebí zavíratí oči před jistými klady jeho existence, na př., že může býti čestnou tribunou politických kmetů, jichž poradní hlas je vždycky užitečně slyšeti, i když nerozhoduje.

Skromná funkce senátu vede nejednoho kritika naší ústavy a ústavní praxe k tomu, aby se domáhal jeho přeměny tu v komoru hospodářských zájmů, tu opět ve sněmovnu nepolitických odborníků. Zdá se, že druhý z obou návrhů je nepraktickou utopií, neboť vliv politické vůle, vytvořené ve sněmovně poslanecké, byl by při výběru odborných senátorů opětně směrodatný, ať by je jmenoval kdokoli. A — ostatně — proč znesnadňovati politickým stranám, aby zpodobňovaly kvalitu poslanecké sněmovny, když by se jim odbor-

níci odváděli do senátu? — Komora zájmů, to je ovšem jiná věc. Zde by snad bylo spíše možno najít jistý korektiv pro politickou vůli poslanecké sněmovny, když by členové této komory byli určováni přímo zájmovými organizacemi. Ani zde však nelze očekávat — a pro demokraty nebylo by to také žádoucí — že by komora zájmů mohla býti vážným konkurentem volené poslanecké sněmovně. I její funkce byla by spíše jen poradní; politická vůle by i vůči ní byla rozhodující, neboť v moderní lidovládě nemohou býti dvě stejně mocné politické vůle.

A tak tedy, ať bychom reformovali naši druhou komoru jakkoli, nebyla by nikdy „brzdou a protivahou“ sněmovně politické v tom klasickém významu toho slova, v jakém ho užil i zpravodaj revolučního Národního shromáždění.

Veto presidenta republiky.

President republiky použil svého práva proti zákonům, usneseným Národním shromážděním celkem jedenáctkrát. Z toho jen čtyři případy byly za platnosti dnešní ústavy, a jen jediný případ byl po roce 1922 (byl to v roce 1928 zákon měnící předpisy o podávání alkoholických nápojů při volbách). Čím si vysvětliti tento úbytek případů presidentského veta? V prvé řadě jistě tím, že příprava zákonodárné činnosti se zdokonalila. President bývá o osnovách vlády zpravován již předem, a může tedy již v přípravném řízení, dříve nežli vláda osnovu v parlamentě podá, oznámiti jí svoje námítky a připomínky, pro které — kdyby jich nebylo dbáno — by zákon po případě nepodepsal. A protože iniciativní zákonodárná činnost Národního shromáždění poklesla téměř na nulu, protože zákony se dnes usnašejí v naprosté převaze podle návrhů vládních, nemá president ani příležitosti, aby vetem zmařil zákon iniciativní, na jehož zrození neměl vlivu. Vedle toho jistě se i zde projevuje, že silná politická vůle, daná většinou poslanecké sněmovny, usměrňuje i presidenta, který by těžko vymáhal na vládě podpis svého veta proti zákonu, na němž sněmovní koalice lpí jako na svém díle.

Zkrátka a dobře: ani presidentovo veto v té formě, jak je ústava stanoví, není dosti vydatnou brzdou parlamentu. — Nejsa od vlády a sněmovny izolován, nýbrž naopak, máje s nimi každodenní styk, president republiky může uplatnití svoji vůli ne jako negaci vůle zákonodárcovy, nýbrž jako jednu ze složek, které rozhodují už od začátku; president je dnes spíše spoluzákonodárcem nežli vetantem.

Ústava tuhá je vlastně ústavou pružnou.

Že zákonodárce nemůže změnití ústavu tak jako mění jiné zákony; že k její změně je potřebí kvalifikovaných podmínek (u nás většiny třipětinové všech členů každé z obou sněmoven), tato tuhost ústavy bývala pokládána za obzvláštní záruku lidovlády proti autokracii. Neboť se tím brání tomu, aby okamžitá prostá majorita, sehnaná po případě hbitým a neskrupulosním podnikavcem, zvrátila celé ústavní základy státu, u nichž se předpokládá trvání na generace. Tato tuhost je tedy „brzdou a protivahou“ moci ústavodárné (t. j. většiny kvalifikované) proti moci zákonodárné (t. j. proti prosté většině, minimálního počtu členů sněmovny).

Dnešní demokraté jsou strážlivější v posuzování těchto věcí. Vidí, že ještě nikdy nikde žádná ústavní tuhost nezabránila příchodu autokrata a diktátora, kde proň byly podmínky. Když nic jiného, uspořádal si odvážlivý hazardér plebiscit, který lze zpravidla vyhrát, je-li dobře zřežirován, a kdopak mu potom může upírati, že moc, kterou na sebe takto strhne na troskách „tuhé ústavy“, je legitimněji nabytá, nežli kdyby jí byla usnesla sebe kvalifikovanější většina parlamentu?

Naše ústava je ovšem tuhá. Ale změnil-li by ji zákonodárce bez oněch kvalifikovaných náležitostí; usnesl-li by zákon proti-

ústavní a podepsal-li by a vyhlásil zákon takový prezident republiky, nedá se říci, že by zákon takový nebyl, že by život běžel dále, jako by ho nebylo. Zrovna naopak: obyvatelé státu musejí i takého zákona poslouchati, úřady a vláda musí i jej vykonávati a soudcové i podle něho souditi. Jest jen jediný činitel u nás ve státě, který by mohl takový zákon prohlásit za neplatný: tím jest ústavní soud, o němž referent ústavního výboru před 15 roky mluvil v superlativech. Tento soud však může o zákonu rozhodovati jen tehdy, dojde-li ho do tří roků poté, co zákon byl vydán, návrh buď od nejvyššího soudu anebo od nejvyššího správního či volebního soudu, nebo od některé ze sněmoven Národního shromáždění, či od sněmu Podkarpatské Rusi, aby pochybný zákon byl přezkoumán. Nedojde-li návrh takový, ústavní soud musí by přihlížeti trpně k tomu, jak „protiústavní zákon“ vládne zemi.

To tedy znamená prakticky, že zákonodárce by mohl ústavu měniti i obyčejnými zákony, a ústavní a politický život by se podle těchto zákonů musil řídit zrovna tak, jako by ústava nebyla tuhá — pokud by mu tuto hru ústavní soud nezkažil. Ale ústavní soud je právě pro toto strážcovství ústavy před zákonodárcem zařízením tak těžkopádným, že o jeho praktické ceně lze vážně pochybovati. Vždyť také ústavní soud doposud neprohlásil za neplatný žádný zákon za celých 15 roků svého trvání, ačkoli jsme slyšeli nejednou i z úst vážných kritiků našeho zákonodárství pochybnost o ústavnosti toho či onoho zákona.

Slovem: ani ta — tolik vychvalovaná, a jindy tolik tupeňá — tuhost naší ústavy není „brzdou a protivahou“. Naše ústava je tuhá jen formálně. Prakticky by mohla být zákonodárcem přetvářena stejně snadno jako ústavy pružné. Kde by jí nechránila proti takovým změnám už předem síla přesvědčení veřejnosti, tam by se ochrana ústavního soudu sotva dostavila včas a dosti účinně.

Široký výklad nařizovací moci.

Nařízeními rozumějí se všeobecné závazné předpisy druhého řádu. Podle naší ústavní listiny nařízení lze vydávati jen k provedení určitého zákona a v jeho mezích. Ejhle, případ toho, jak zákonodárna moc má býti „brzdou a protivahou“ moci výkonné! O tom, jak dlužno rozuměti těmto mezím nařizovací moci, bylo u nás mnoho sporů. Jedni vykládali věc tak, že zákonodárce musí v zákoně vytknouti všechny podstatné rysy úpravy věci, o níž jde, a vládě že smí ponechati jen tolik, aby upravila podrobnosti. Jiní opět tvrdili, že zákon může pro nařizovací moc položit meze kamkoli, že tedy může po případě vládu jen zmocniti, aby upravila látku jakkoli, dáti jí bílý list.

Zákonodárna praxe se u nás držela po dlouhá léta v podstatě prvního výkladu. Naše zákony bývaly — až na výjimky — obsahově velmi bohaté, propracované a podrobné, a nařizovací moci ponechávaly vskutku jen podrobnosti. Teprve od roku 1933, kdy bylo v červnu vládě dáno zmocnění k mimořádné nařizovací moci, jež se od té doby prodlužuje a rozšiřuje, znamenáme odklon k výkladu druhému. Tvrditi, že by tato praxe byla v rozporu se slovním výkladem ústavy, se nedá. Že je v rozporu s představami a úmysly ústavodárců z roku 1920, o tom není pochyby. Ale zdali ti z našich „otců ústavy“, kteří se dožívají jejího 15. výročí, mají o věci tytéž představy, jako tenkrát v roce 1920? Uvážíme-li, že někteří z nich mají lví podíl na zákonech o mimořádné nařizovací moci, soudíme, že i oni se změnili. Ostatně už v roce 1920, hned po usnesení ústavy, vydali titíž ústavodárci zmocňovací zákon, aby vláda pro úpravu mimořádných poměrů způsobených válkou užívala nařizovací cesty tam, kde by jinak bylo třeba zákona. Zákon tento nebyl terminován, užívalo

se ho hojně po několik roků, ale posléze se ho užívati přestalo, když se poměry zkonsolidovaly. V srdci svém byli tedy již tenkrát ústavodárci toho názoru, že mimořádné doby vyžadují mimořádného použití nařizovací moci; zmocnění, delegace zákonodárne moci na moc výkonnou. Že zákonodárce, který tato zmocnění dává, není „brzdou a protivahou“, nýbrž spíše podněcovatelem nařizovací moci výkonné, je samozřejmé.

Máme parlament nepřetržitý.

U nás zákonodárci učinili presidenta republiky „brzdou a protivahou“ parlamentu m. j. i tím, že mu dali rozhodovati o zasedání Národního shromáždění. Podle představ ústavodárců parlamentu i sněmovny, aby se příliš nerozběhly ve své činnosti, měly jednati v omezených sessích na základě pracovního programu připraveného vládou a jejich předsednictvy; po vyčerpání programu měl president jejich zasedání ukončiti, ba, i uprostřed zasedání mohl je odročiti, když by toho uznal potřebu. Aby ale zase president republiky neměl v tomto brzdění parlamentu neomezenou volnost, ústava mu nařídila svolávat řádná zasedání dvakrát do roka, na jaře a na podzim. Kdyby se byla ukázala naléhavá potřeba parlamentní činnosti v době, kdy jedno řádné zasedání je ukončeno a nové ještě nelze svolati, dala ústava presidentu možnost, aby svolal zasedání mimořádné; ba, parlament za určitých, ovšem kvalifikovaných podmínek, měl míti docela právo vynutiti si na presidentu svolání mimořádného zasedání. Kdyby pak parlament rozběhl se ve svém egocentrismu tak daleko, že by se octl v pravděpodobném rozporu s veřejným míněním země, pro ten případ měl tu býti president republiky opět jako brzda a protiváha se svým právem sněmovnu rozpustiti, aby se přikročilo k novým volbám. Taková byla asi představa ústavodárců o vyvažování mezi parlamentem a presidentem.

Tyto všechny předpisy zůstaly na papíře. President republiky nikdy ještě u nás zasedání sněmovny neodročil. Uzavírá a svolává řádné zasedání jenom formálně, tak, že mezi ukončením zasedání jednoho a zahájením druhého není téměř odstupu. Proto také nikdy nebylo potřebí svolávat zasedání mimořádné. Parlament zasedá nepřetržitě po celý rok, a určovati dobu trvání a program jednotlivých schůzí a dobu prázdné jest výhradní věcí předsednictev obou sněmoven (která ovšem, poněvadž jsou ovládána touze usměrňující politickou vůlí, jež určuje kurs vládní, jednají zpravidla i v této věci v intencích vlády)!

Tak tedy máme — namísto zamýšleného parlamentu periodického — parlament permanentní, který není brzděn ani vyvažován. Tento výsledek ústavního vývoje, tak se odcizivšího ideji brzd a protivah, jeví se také na případech rozpouštění Národního shromáždění. K rozpouštění před uplynutím volební periody došlo u nás dvakrát: v roce 1925 a 1929. V obojím případě president republiky rozpustil parlament (obě sněmovny) vlastně na jeho vlastní žádost: na návrh dosavadní vládní většiny, a bez odporu u stran opozičních. Rozpouštěcí akt nebyl zabrzděním příliš rozbujele aktivity parlamentu, nebezpečné lidovým svobodám a proto potřebující přezkoumání lidovým hlasováním, t. j. parlamentními volbami, nýbrž naopak, byla to po obakrát vyžádaná služba, o kterou parlament vlastně sám požádal, aby se mohl obnovit a vyjít ze slepé uličky.

Máme měniti ústavu?

To jest jen několik příkladů, které nám ukazují, jak se naše ústava — přes to, že její slovní tekst se nezměnil — organicky krok za krokem pozměňovala a vyvíjela ve své praxi. Jsou u nás někteří, kteří volají po tom, aby tyto zvyklosti byly neodkladně formulovány a do ústavy vloženy. Aby, jestliže náš systém dvou sněmoven se stal pouhou formalitou,

byl senát tedy od místa zrušen; aby presidentovo veto bylo škrtnuto, když se ho nyní téměř neužívá; aby byla přestylisována slova o nařizovací vládní moci, a o podmínkách změny ústavy.

Jsou ale zase jiní, kteří oponují tomuto směru, kterým se naše ústava v praxi vyvíjí, a kteří by chtěli změnou a striktnějším vypulírováním ústavního textu postaviti tomuto přirozenému vývoji do cesty hráz a vrátiti naši ústavu zpět na cestu oněch idejí a doktrin, které tanuly na myslí ústavodárcům: myšlenice vzájemného antagonismu rozdělených mocí ve státě, představovaných různými, na sebe sočícími a konkurujícími orgány.

Nemůžeme se zajisté uzavíratí zásadně pomyšlení na novelování svojí ústavy. Také ona jest jen prostředkem národního života, a kde mu stojí v cestě tak, že sebe liberálnějším výkladem nelze tento rozpor překlenouti, kde tento rozpor opravdu poutá národní život, bylo by modloslužebnictvím dovolávati se nedotknutelné posvátnosti ústavního zákona.

Ale, jakkoli toto vše je pravda na sto procent, je neméně pravda, že osudnější, nežli ústava obnošená a interpretací uměle nastavovaná, by pro nás bylo stále znovu a znovu s ústavou experimentovati do zásoby; vymýšleti nové formule a nové instituce až tam, kam dosud nedosahují naše politické zkušenosti v řízení politického života. Nezapomínejme, co jsme si řekli na počátku této úvahy, po upřímném rozboru počátků našeho ústavodárného díla: nejsme národ obdařený obzvláštní intuicí a originalitou konstitučního tvoření. Spíše naopak. A proto jest nám — více nežli národům jiným — zapotřebí dvojnásob, trojnásob měřiti a plánovati, nežli říznem.

A na konec citát.

„Budeme pokračovati, doufám, krok za krokem ve vývoji našeho ústavního práva, cestou obyčejé a zvyklostí, prostředkem poctivého uvažování svých zkušeností a věcné diskuse. Je více než pravděpodobné, že naše ústava zůstane ještě po dlouhý čas nezměněna ve své formě; že však ji při tom budeme přetvářeti, jak přijde rok za rokem a jak bude do ní generace občanů za generací vnášeti prvky staré i nové z bohatých zkušeností, které jí přinesou budoucí politické dějiny.“

Tato slova nebyla pronesena o naší patnáctileté ústavě, nýbrž o sedmdesátileté konstituci kanadského dominia; a pronesl je — nikoli v boji o udržení ústavního zákona své země — nýbrž podáváje jeho klidný výklad studentům soudní země, Spojených států, profesor torontské university W. P. M. Kennedy, daleký jakéhokoli konservatismu.

literatura a umění

Sochaři a kalhoty

Při naší nedávné diskusi o současném výtvarném umění, v níž jsme poukázali na to, že malířství i sochařství se vyhýbá dnešnímu životu, prohlásil jeden z výtvarníků, že je to vinou toho života. Lidský zevnějšek je tak standardisován a tak uniformisován, že přestal být pro malíře stejně jako pro sochaře zajímavým. Položili jsme několika známým výtvarníkům otázku, nepůsobí-li jim moderní šaty obtíže, mají-li je výtvarně zvládnout. Z rozmluv s nimi přinášíme několik myšlenek.

Sochař prof. Ot. Španiel.

Standardnost dnešního člověka působí jednu z největších nesnází každému dnešnímu sochaři. Všichni lidé nosí stejně ušité šaty podle téhož modního předpisu a podle stejného žurnálu. Nikdo nemá už odvahy, aby se šatil individuálně, nikdo si nemůže prostě dovolit ten přepych, aby se

stal tak nápadným. Proud směřující k uniformitě mužského oblékání je tak silný, že se v každém z nás bezděčně projevuje odpor proti jakékoli odchylce od běžné módy, že jsme nesnášliví proti každému, kdo se nechce přizpůsobit: představíte-li si, že Richard Wagner nosil fialové barety a volně šité sametové kabátce, díváte se na to jako na výstřednost a pohoršujete se. Nemůžeme si dokonce ani dovolit odvalu býti konservativní a nositi šaty tak, jak se nosily před dobou ani nepříliš dávnou, kdy se mužský šat ještě volně přizpůsoboval tvaru těla a nikoli geometrickým tvarům různých vatonů a nažehlených puků.

Ještě v době Myslbekově byli na tom sochaři lépe: tenkrát se alespoň kalhoty ještě nežehlily. Dnes však už sedí na všech lidech všechny šaty stejně. Sochař nebo malíř ví přesně zpaměti, že dobře ušitý kabát může dnes vrhnouti jen ten a ten záhyb na prsou, může se dvakrát nebo třikrát zvlítnit v rukáve, nic však se u nikoho v šatu neliší a nevyjadřuje žádnou individualitu. Kdybychom si dovolili odchylku od této uniformy a pozměnili fantasií oblek člověka, bude to k smíchu, bude to prostě člověk se špatně ušitými šaty. Jak tu závidíme sochařům minulých dob, kdy šat byl neobyčejně pružnou složkou při komposici celé figury, kdy byl vymezen jen několika všeobecnými předpisy, jen v základním tvaru, a ve všech svých částech mohl být umělcem volně a svobodně přetvářen. Každé zavanutí větru, každý sebe menší pohyb měnil tehdy šat.

Důsledky této standardisace obleku jsou ovšem v moderním sochařství nedozírné. Celé množství možností výtvarných řešení, které pro dřívějšího umělce byly samozřejmé, se nám dnes uzavírají. Představte si, že by dnes měl sochař udělat pomník čtyř státníků pospolu, kteří uzavřeli nějakou významnou mírovou smlouvu: to je docela nemožné udělat čtyři panáky vedle sebe, kteří mají stejně šitá saka nebo stejné žakety, stejně žehlené kalhoty, stejně šité boty, stejné klobouky nebo dokonce cylindry. Co si s nimi počít? Taková skupina se prostě dnes nedá dělat. Je to snažší, kdyby šlo o skupinu dělníků, sedláků nebo lidí z nižších vrstev, kde způsob oblékání zůstal ještě individuálnější: gentlemani však už nejsou materiálem pro výtvarníka. Kdyby se alespoň nosily všelijaké látky, kdyby si někdo šil z plátna a jiný ze sametu: v tom už by byla možnost něčeho novějšího, individuálnějšího, výtvarně zajímavějšího. Všichni však nosí šaty ze stejné vlny, a všechny vlněné šaty na světě vrhají navlas stejné záhyby.

Používáme všelijakých triků, abychom se vyhnuli nebezpečí této monotonie. Tam, kde modelujeme jenom hlavu, snažíme se vynechati náznak šatů, modelujeme mužské hlavy bez límce. Toto obnažení dosahuje určitého zvečnění, jím se vyhýbáme všem uniformujícím složkám a podáváme jen zcela individuální rysy člověka. Ve mnoha případech však to je vyloučeno. Je snad možno zobraziti některého geniálního velikána bez dnešního šatu, staly se i pokusy zobrazovati slavné lidi v řeckých oděvech: k jak pochybným výsledkům to vede, ukazuje i Klingerův Beethoven. I když nejde o zobrazení celé postavy, nýbrž o pouhé poprsí, je třeba řešiti otázku šatu s nejvyšším taktem. Takový Smetana nebo Mánes by byli lidem příliš vzdáleni, kdybychom je zbavili charakteristického střihu jejich obleku: Smetana by byl nemyslitelný bez své čamary. Když jsem dělal sochu Mánesa, vypomohl jsem si tím, že jsem mu alespoň ležerně přehnul límec kabátu, snad měl v ateliéru právě zimu: tím vznikne určitý plastický motiv a monotonnost standardního pánského obleku je překonána. Když jsem modeloval hlavu biskupa Podlahy, naznačil jsem mu na ramenou jeho malou pelerinku, v tom už je více volnosti. Podobná obtíž vzniká také při modelování pomníků osob ve vojenských uniformách: takového Štefánika je prostě

nutno zobrazit jako vojáka, tu není prostě úniku před uniformou. Jaký je rozdíl v modelování postav v historickém kostymu a v oděvu současném, je vidět i na návrzích figurální výzdoby pro právnickou fakultu: srovnajte postavy římského právníka, Grotia nebo Všehrda, s postavami tří moderních právníků. Tam už nemáme na pomoc zajímavé záhyby togy nebo pláštík na ramenou, tam si musíme pomáhati jiným prostředkem: postojem, gestem.

V tom však tkví druhá uniformisace dnešního života: moderní člověk nemá už skoro gest vůbec, zejména nemá už velkých gest. Co tedy zbývá portretujícímu sochaři na lidské postavě plasticky zajímavého, když celé tělo je přikryto uniformním šatem a lidé se pohybují jen uniformními gesty a zaujmají co nejvšeobecnější postoje? Dříve se zobrazovaly hlavy států ve vlajících korunovačních pláštích na bujných, vzepjatých ořích. Nic z těchto vnějších prostředků nemáme po ruce třeba při portretování presidenta. President Masaryk nedělá velkých gest: vyjádření vážnosti hlavy státu už samo vylučuje užití nějakého nezvyklého postoje. Studoval jsem presidenta několikrát a odkoukal jsem, že jeho individuální gestikulace musí být vyjádřena v držení jeho rukou. Postřehl jsem jeho typické držení levé ruky: zavěšení jejího palce za levou kapsu kalhot. Typickým gestem pravé ruky je natažení ukazováku a prostředního prstu jako při přísaze, zatím co ostatní prsty jsou sevřeny. Protože president málokdy nosí žaket, musil jsem ho studovat v tomto obleku, když přijímal jednou kteréhosi vyslance: všiml jsem si, že užívá tohoto typického gesta, kdykoli něco zdůrazňuje. Postřehnul jsem podobného charakteristického a výrazného gesta se podaří přemoci jednotvárnost moderního mužského kostymu.

Někdy nám při tom docela pomůže náhoda. Když jsem portretoval Jana Evangelistu Purkyni, udělal jsem mu nahý krk jako na starých sochách a naznačil jsem mu na ramenou volný límec širokého županu. Dověděl jsem se od Myslbeka, který se učil u sochaře Levého, v témže domě ve Spálené ulici, v němž bydlil Purkyně, že Purkyně chodil nerad v „kaiserrocku“ a kdy jen mohl, bral na sebe župan. Ten župan se sochaři hodí: dodává bustě rysu monumentálnosti a zase jednu možnost vyhnouti se uniformnímu límci mužského kabátu.

Tím, že dnešní mužský šat je standardisován, ztratilo výtvarné umění výrazný charakterisacní prostředek. Podívejte se na umění kterékoli doby, všude najdete, jak se které století výrazně zrcadlí i vnějšími formami svého života. Když jsem byl roku 1900 a 1904 po první delší dobu v Paříži, zachytil jsem ještě módu na přelomu století, onu módu syntetisovanou u Toulouse-Lautreca v těch všelijakých cylindrech, proužkovaných a carré kalhotách, v různých žaketech. To byla poslední móda, která přinášela ještě materiál výtvarnému umění. Srovnáte-li obrazy Degasovy, Manetovy s obrazy z dneška, vidíte, jak dnešní šat přestal býti výtvarným prvkem. Charakter dnešní doby není vyjádřen v způsobu oblékání, leda snad negativně: v nechuti k individualismu, ve snaze schovati všechny individuální rozdíly lidských těl pod uniformní a pokud možno šedivou krejčovskou šablonou. V posledních dvaceti nebo i třiceti letech se mužská móda nezměnila: je-li chlopeč kabátů trochu širší či užší, je-li límec větší či menší, to už jsou jen podřadné rozdíly. To jsou všechno už dávno vymáčené formy, pro výtvarníka docela neplodné. Děláte-li sochu štíhlého nebo hubeného člověka, dá se ještě najít na šatu něco interesantních detailů; dělat sochu tloušťka je však přímo zoufalé, ti jsou v dnešních šatech jeden jako druhý, docela jen jako nafouknutý balon. Ženské šaty zůstaly daleko individuálnější, výtvarně zajímavější, zejména teď, co se nosí zase dlouhé sukně, všiml jsem si, že se najdou ve večerních šatech

i docela antické siluety. Větší barevná zajímavost ženského šatu však prospívá spíše malířům, než sochařům.

Zápasíme tedy s uniformností a nezajímavostí dnešních mužských obleků jak se dá: protože nejsou ani typické ani charakteristické, vyhýbáme se jim všude, kde nejsou nezbytně potřebné. A kdekoli je to možno, uchylujeme se nejraději k oné věčnosti, kterou je nahé lidské tělo.

Oscar Kokoschka.

Položili jsme tutéž otázku, jejíž naléhavost pocítují malíři portretisté stejně jako sochaři, malíři Oscaru Kokoschkovi, jenž právě mešká v Praze, aby tu portretoval presidenta Masaryka. Kokoschka, jeden ze základních zjevů poimpresionistického umění, odpověděl mezi jiným:

Otázka šatů těch či oněch, to byla otázka důležitá pro Gainsborougha, nebo pro jiné akademiky. Já jsem při malování lidí se nikdy nestaral o to, co má člověk na sobě. Proto jsem si také volil vždycky sám lidi, kteří mne zajímali, a nechal jsem si u sebe objednávat portrety. Maloval jsem vždycky obličej lidský, nikoliv šaty. Ale to si nedá nikdo rád malovat, nikdo nevidí rád svůj skutečný obličej. Říkávají: ano, to je zajímavé takhle malovat bizarního žebráka, ale dát se portretovat takhle pravdivě, kdežpak.

Šaty pro mne nejsou problém, to je problém jen pro školu. Škola maluje patricije, maluje lidi jako Napoleony, s rukou za chlopni důležitého kabátu, nad ní obrovská hlava, plná vody.

Proto jsem vždycky toužil po portretování presidenta Masaryka: jediný případ, kdy hlava státu je skutečným člověkem. Úředníci před tím měli trochu strach. Já jsem totiž ještě nikdy neměl opravdový atelier s kulisou: když někoho chci portretovat, musím dýchat vzduch toho člověka, malovat ho v jeho původním prostředí. Nepotřebuji, aby mi hodiny ztrnule seděl: musím toho člověka cítit, vnímat, a pak zůstat v tom dojmu, v kontaktu s ním. Žádný jiný politik mne také ještě nikdy nezajímal.

Problém, že se dnešní malířství a sochařství rozešlo se skutečným životem, netkví v šatech. Útěk od současnosti: to nedělají jen umělci, to dělá celá společnost. V tom tkví krize. Ta už trvá od oné doby, kdy se stavěly kostely goticky, parlamenty řecky a trestnice moderně. Umění musí být ovšem uměním doby: umění od doby oddělené vůbec nikdy neexistovalo. Teď se ovšem dělá také takové umění, které vypadá jako kaligrafie, připomíná mi to museum krásných rukopisů, které jsem viděl v Kairu. Bože, ono to může být i hezké. Ale umělec nesmí nikdy žít ve věži ze slonové kosti. Umění je také nejsilnějším prostředkem, jak možno působit na svou dobu. Umění je dnes jediným opravdovým nepřítelem fašismu. Umělec je jediný nebezpečný odpůrce, z něhož má hrůzu diktátor. Při tom dnes už nejde o krásné šaty, nýbrž jenom o lidi.

Josef Wágner.

Ze sochařů se s tím srazí každý, ať už patří ke staré škole nebo ať se počítá mezi nejmladší: dnes se neobléká člověk sám, dnes ho obléká krejčí. Dnes neurčuje oblek jeho individualita, nýbrž předpis modního žurnálu. Že se umělci vyhýbají kostymu své doby, to už pozorujeme dávno. Už v klasických dobách portretovali císaře jako Římany, ještě Napoleon se tak nechal portretovat.

Dnes jsme s módou v ještě větším rozporu: tělo v ní už nehraje vůbec žádnou roli, stojíme tu bezmocně před dvěma geometrickými rovnoběžkami kalhot. Kalhoty a kabáty, které nosí všichni lidé docela stejně šité, omezily nesmírně plastické možnosti při práci sochaře. Nemusí to být ani móda posledních let: stojíme-li před úkolem portretovati Nerudu,

musíme si již pomoci z této situace. Pomáhali si z ní všelijak, je možno udělat postavu sedící, přehodit jí přes kalhoty příkrývku.

Jeden z těch, kdož se chtěli s problémem kalhot mužně vypořádat, byl Gutfreund, pokusil se z toho něco udělat: na příklad při portrétu Masaryka. Stejně jako s politiky je to i při portrétování vojáků: jedinou výhodou je tu, že vojenské „šponovky“ nechávají přec jen jasnějším obrys těla a jsou plasticky zajímavější.

Problém kalhot, to už je mnoho let živé téma, o němž se dělaly celé ankety mezi sochaři, i Rodin se takové ankety jednou účastnil. Sochaři se také vyhýbají moderním mužským šatům jak jen mohou: skrývají je za posice, draperie, kulisy. Maillol se tomu vyhnul, když dělal pomník pro Cézanna, tím, že místo Cézanna udělal symbolický pomník mladého děvčete.

Obtíž moderních šatů je, že jsou mrtvé. Když přikrývala šaty toga, byla živá: zvlnila se při pohybu každého svalu, stále prozrazovala, co se pod ní děje. Dnešní šaty vyvatované od krejčího jsou jako hustý pytel, jakýkoli život pod nimi je zakryt. Sochař vždycky směřuje k tomu, aby pod hmotou ukazoval život, pod hmotou těla prozrazuje jakési duševní dění: hmota těla tedy vždycky už do určité míry zahaluje něco, co se děje pod ní. Položíme-li na tělo šat, je dvojnásob zakryto.

Jinou obtíž moderního šatu je jeho estetický úpadek, jenž se projevuje v tom, že množství součástí našeho oděvu nemá již funkci nýbrž je pouhým atavismem. Kravata byla dříve šátkem, kterým se skutečně vázal límec; dnes je pouhým dekorativním cárem. Muži se s hroznou setrvačností drží ve svém oděvu součástí, které měly dříve smysl a dnes jsou pouhým přežitkem. Všechny takové neúčelné kusy oděvu působí jako neorganické přídavky, ruší. A úpadek je i v celkovém pojetí oděvu: dříve navrhovali kroje největší umělci, jako třeba Raffael; šat měl proto kromě logiky i estetické vyřešení. Dnešní mužský šat naproti tomu není už ani logický, ani estetický. V tom je problém sochaře a kalhot.

Život a instituce

Occidentalis:

Jak přišli na svět „Sionští mudrci“

Padělek z politických důvodů.

Lež zůstává lží, i když si ji někdo vymyslí z jakýchsi ušlechtilých motivů. Padělek je špatností, i když byl určen k povznesení národní hrdosti, jak tomu bylo mnohokrát v historii, naší i cizí. Historie padělků, které hýbaly světovými dějinami, by vyplnily hezky obsáhlou knihu. Mezi nimi zaujímají „Protokoly sionských mudrců“, poskvrněné krví tolika tisíců a tisíců lidí, místo nikoli nezajímavé. Čte se to jako nejnápínavější kriminální historie, příběh o vzniku a účincích tohoto literárně politického podvrhu, jenž zase jednou plní sloupece novin celého světa, když se nyní spojily švýcarské israelitské svazy, aby procesem velkého formátu dokázaly před celým světem pomocí nejdůkladnějšího vědeckého aparátu nepravost této bible evropského antisemitismu.

Co obsahují tyto nebezpečné „Protokoly“? Nic jiného než recept, jímž se prý Židé usnesli dobytí celého světa. Tajné taktické předpisy, jež tvoří nesmírně rafinovaný plán, jehož postupným splňováním by se dostala vláda nad světem a všemi jeho mocenskými prostředky do rukou israelitů. Co je nejrafinovanějším prostředkem Židů? Demokracie, parlamenty a občanská práva. To jsou rafino-

vané, opojné prostředky, jež si Židé vymysleli, a jimiž obeatí každého takže ani nepozoruje, jak zatím oni uskutečňují svou cestu ke světovládě. V oněch protokolech pravi se o tom doslovně (na str. 9—10 německého vydání z roku 1933):

„Postačí ponechat národ po určitou dobu tak, aby sám nad sebou vládl, a promění se v chátru bez pořádku. Od tohoto okamžiku vznikne mezi ním vnitřní svár, jenž se rychle rozvíjí v krvavé boje jednotlivých tříd proti sobě. V třídních bojích se sesují jednotlivé státy, a z jejich bývalé moci zbudě jen hromádka popele. Každý takový stát je nenávratně ztracen, hostejno, ať už se vyčerpá vnitřními převraty či do-stane-li se pro svou vnitřní rozvrácenost pod moc vnějších nepřátel. Takový stát je pod mocí nás — Židů.“

Tak zvaná demokracie rozsévá všude jen nenávisť a roz-pory, je ďábelskou setbou, jež přinese zhoubné plody. Ne-potrva dlouho, a nadejde hodina židovské vlády nad celým světem. Židovský král z domu Davidova povládně pak nad celým bývalým demokratickým světem, a národům už ne-bude do smíchu. Tento budoucí Mesiáš nebude nějakým knížetem míru, nýbrž naprostým tyranem, jenž bude vy-kořisťovati porobené národy křesťanské.

Tajemná zasedání basilejská.

Je to snad nějaké prococtví z talmudu? Nikoliv, něco daleko civilnějšího. Toto mystické prococtví s připojeným návodem k uskutečnění představuje prý docela strážlivě protokolární zápisy o docela moderní schůzi, o 24 tajných zasedání židovských předáků, nazvaných „mudrci sion-skými“. Tito „mudrci sionští“ totiž tvoří tajnou sice ale docela regulérně fungující vrchní židovskou vládu nad světem, vládu, proti níž jsou všechny ostatní politické vlá-dy bezmocné. Tito mudrci nezasedali v nějakém podzemním sklepení, nýbrž docela světsky, v Basileji roku 1897, a byli členy prvního sionistického kongresu. Na veřejnost se kongres radil za Herzlova předsednictví o tom, jak by se daly zakládati zemědělské kolonie pro emigrující Židy v Pa-lestině. Kromě těchto veřejných zasedání však se prý ko-naly i dvacet čtyři tajné schůze, na nichž předčítal tajný šéf tohoto světového židovského komplotu svůj program. Zápis o tomto programu představuje ony proslulé „Sion-ské protokoly“.

Chceme-li se s těmito protokoly seznámiti, sáhneme po vydání německém, jež po prvé vyšlo roku 1919 pod názvem „Tajnosti mudrců sionských“ (Geheimnisse der Weisen von Zion) v překladu a edici Gottfrieda zur Beek. Do dneška vyšla tato kniha v Mnichově ve čtrnácti vydáních, a druhá edice téhož díla, „Sionské protokoly“ (Die zionistischen Protokolle) od Theodora Fritsche, vyšla roku 1933 již v 75.000 vydáních. Jak se německý vydavatel pan Gott-fried zur Beek dostal k těmto drahocenným a tajným listi-nám, jejichž vydání by byl jistě židovský kapitál celého světa tak rád zmařil? O tom nám vypráví sám poutavou pohádkou.

Nikdo na veřejnosti neměl nejmenšího tušení, že se pod rouškou kolonizačního zasedání sionistů v Basileji roz-hoduje vlastně o světovládě Žiďů, a že se dvaceti čtyřem vyvoleným uděluje právě neomylný recept, jak tuto vládu nad světem získati lze. Jen batuška ruský car Mikuláš II., jenž věděl všechno na světě, se dočichal i těchto taj-ných schůzek. I poslal honem tajného agenta do Basileje, aby tam slídl a podplácel a tak získal opis tajných židov-ských protokolů. Tak se také stalo. Tajný agent získal opis, přivezl jej do Ruska a odevzdal jakémusi profesorovi Sergěji Nilovi. Profesor Sergěj Nilus přeložil spis do ruš-tiny a vytiskl jej v Moskvě. Podle jednoho exempláře to-hoto ruského vydání prý přeložil pan Gottfried zur Beek svou knihu do němčiny.

Mluví německý překladatel pravdu?

Pan zur Beek nám tu asi nemluví docela pravdu. Něco na jeho tvrzeních není v pořádku. Podíváme-li se do nej-

větší sbírky na světě, do Britského musea, najdeme tu skutečně ruské vydání knihy, o níž pan zur Beek mluví. Je to v roce 1905 vydaná kniha Sergěje Nila „Velké v malém čili na blízku je postupující Antikrist“, která v tomto svém druhém vydání má dodatek, obsahující Protokoly sionských mudrců. Pikantní podrobnost: vydala je carova tiskárna v Petrohradu.

Dověděli jsme se, že protokoly byly opsány již roku 1897 v Basileji a doručeny profesorovi Nilovi. Jak to, že tyto nesmírně důležité dokumenty, jejichž ukradení stálo tolik námahy a tolik peněz, nebyly uveřejněny ihned? Jak to, že si je pan Sergěj Nilus nechal od roku 1897 do roku 1905 ve své zásuvce? To je podivná okolnost, která v nás budí pochybnost o tom, je-li pan zur Beek správně informován, nebo mluví-li pravdu. Naše pochybnost se však ještě zvýší, když si přečteme, co pan Sergěj Nilus vypravuje o získání těchto drahocenných dokumentů sám.

Sergěj Nilus totiž musí stejně svým čtenářům nějak ověřiti, jak těchto protokolů nabyt. I vypravuje o tom do slovně: „Tyto protokoly byly tajně vybrány z celé knihy protokolů. Zmocnil se jich můj korespondent ze skryše sionistické ústřední kanceláře, která se nalézá na francouzské půdě.“ Podivno: pan Nilus nám tu tvrdí něco docela jiného, než jeho německý překladatel Gottfried zur Beek. Ale to není ještě všechno. Pan Sergěj Nilus sám zapomněl na tento svůj výklad, a když roku 1911 vydal svou knihu po druhé, napsal v ní docela jinou legendu o původu své knihy. Čteme tam: „Osoba, která mi doručila tyto rukopisy mne ujistila, že rukopis je doslovným překladem opisu originálních Protokolů. Zmocnila se jich kterási žena u jednoho z nejvyšších a nejvlivnějších vůdců Svobodných zednářů po ječnom tajném zednářském zasedání.“ Hle, pojednou je ve hře jakási žena a s ní světová organizace Svobodných zednářů!

Ale tím nejsme ještě u poslední verse. Zmínili jsme se už, že za jinou německou edici Protokolů vdčíme panu Theodoru Fritschovi, edici, která sloužila za podklad antisemitských štvanic v celé Třetí říši a která odtud byla šířena i do jiných evropských zemí. V této edici se dočteme v úvodu: „Ruská politická policie našla roku 1901 při prohlídce židovského bytu velký rukopis v hebrejském jazyku. Jeho překladu se ujal orientolog profesor Nilus.“ Je to putavé: jeden překladatel tvrdí o původu knihy něco docela jiného než vydavatel druhý, a jejich předchůdce, vydavatel originálu díla, dokonce posílá do světa o knize protichůdné verse dvě. Musíme buď míti za to, že jsou na světě vedle sebe možné čtyři různé pravdy, nebo míti za to, že tyto tři páni byli všichni lháři. Z čehož je možno podezřívati i pravost záhadných protokolů, o jejichž původu se ani ti, kteří jim stojí nejbliže, nemohou shodnouti.

Odkud jsou „Sionští mudrci“ opravdu.

Jak se však přesvědčíme vědeckým a objektivním způsobem o tom, co si o Sionských protokolech máme myslit, jak zjistíme jejich pravost či podvrženost? Musíme se podívat nejprve blíže na tohoto profesora Nila, jenž nám vypravoval dvě rozličné pohádky o jejich původu, a jenž nám nijak nedokázal, že by byl příliš obratným v edici rafinovaného podvrhu. Nemůžeme mu však vzíti jednu zásluhu: on je vlastním autorem termínu o „Sionských mudrcích“.

Podíváme-li se do knihy, kterou uveřejnil roku 1901 (v prvním vydání) pod názvem „Velké v malém“, knihu, která obsahuje mnoho mystických nesmyslů, plných náboženství a politiky, nenajdeme v ní ani slova o Protokolech. Podivno, neboť tehdy Nilus byl přece již podle tvrzení svého překladatele pana zur Beeka po čtyři roky majitelem opisu těchto protokolů. Najdeme v ní však legendu o tom, jak před třemi tisíci léty, v roce 929 před Kristem, svolal král Šalamoun na hrad Zion v Jeruzalémě mnoho židovských mudrců a vypracoval tu plán, podle něhož Židé mohou dobýti nekrevavým způsobem vládu nad celým světem. Zde jsme již u prvního pramene, zde se setkáváme po prvé

s pojmem Sionských mudrců, s pojmem, jehož vlastním autorem je pan Nilus. To je buňka, z níž později vyklíčila celá historie s protokoly.

Po této legendě je ihned jasno. Když profesor Nilus si vymyslel svou poetickou legendu o králi Šalamounovi a o starověkých sionských mudrcích, nemyslel tím ani v nejmenším na moderní sionisty. Teprve pan zur Beek měl nápad spojití tyto sionské mudrce se sionisty, kteří zasedali roku 1897 v Basileji. Dále je zřejmo, že pan Nilus roku 1901 neměl ještě nejmenšího tušení o nějakých Protokolech a jejich obsahu, poněvadž by je byl určitě do rámce své knihy, kam by se mu byly hodily jako nos do obličejce, pojal. Teprve v druhém vydání této knihy, roku 1905, se objevují Protokoly jako dodatek. Vznik „Sionských protokolů“ spadá tedy někde do doby mezi 1901 a 1907. Nilus však má zásluhu, že svým pojmem „sionských mudrců“ přinesl heslo plně nebezpečné romantiky, jež se hodilo jako agitační prostředek pro nevzdělané vrstvy.

Odhalení lži.

„Protokoly sionských mudrců“ byly vydány německy po prvé roku 1919 jako překlad z ruštiny a v této edici se rozšířily po celé Evropě. Mnoho lidí věřilo v jejich pravost. Mnohým vážným čtenářům byly nápadny nepravděpodobnosti v nich obsažené, nebylo však důkazů pro jejich nepravost. Teprve podivný a náhodný nálezk otřásl vírou v jejich pravdivost a rozřešil tuto podivnou hádanku.

V Cařihradě žil roku 1921 dopisovatel anglického deníku „Times“, Philip Graves. Četl náhodou také protokoly sionských mudrců a sám také zapochyboval o jejich pravosti. Jednoho dne se setkal s caristickým důstojníkem, jenž uprchl z Ruska, a nabídl mu jako bibliofilskou zvláštnost opotřebovanou francouzskou knížku bez titulního listu ke koupi. Aby prokázal úsluhu důstojníku, jenž byl bez jakýchkoli hmotných prostředků, zaplatil Graves požadovanou cenu za knížku, o níž neměl velkého zájmu. Jednou si ji náhodou přečetl a ke svému velikému úžasu zjistil, že tato francouzská knížka obsahuje doslova celé stránky, které znal z četby Protokolů sionských mudrců. Knížce však chyběl titulní list a nebylo možno zjistit, jaký je její autor a název. I obrátil se Graves se žádostí na Britské museum v Londýně, v němž je nasrádána literatura všech národů a všech dob. Tomuto ústavu se brzy podařilo zjistiti autora, titul a edici knížky.

Knih vyšla r. 1865 s titulem „Dialogy v podsvětí mezi Macchiavellim a Montesquieuem“ a napsal ji pařížský advokát Maurice Jolly. Tato kniha byla skrytým a duchaplným pamfletem proti politice vlády Napoleona III. Tento francouzský panovník totiž při své veliké diplomatické obratnosti měl ctizádost soustřediti ve svých rukou všechna vlákna světové politiky a učiniti z císařské Paříže skutečné politické středisko celého světa. Francouzští občané nemilovali ovšem velikost daní, kterou vyžadovalo uskutečňování tohoto velmocenského plánu Napoleona III., jenž kromě toho naprosto omezil svobodu tisku a přísně stíhal každý svobodný projev. Advokát Jolly, jenž byl odpůrcem této politiky, se nemohl odvážiti vystoupit veřejně proti politice Napoleonově, i zvolil pro svůj pamflet formu jinotajnou. Napsal výjev z podsvětí, v němž dva státníci a filosofové, Florentin Nicolò Macchiavelli a Francouz Charles de Montesquieu, rozmlouvali o vládychtivosti politiků a smyslu pro spravedlnost. Macchiavellimu připsal Jolly všechny myšlenky, jež odsuzoval na Napoleonovi III., a do úst Montesquieuových vložil všechny výroky, které by byl rád řekl Napoleonovi III. do tváře. Francouzská politická policie postřehla jinotaj, Jolly byl zatčen a odsouzen na půldruhého roku do vězení.

Když se tohle na základě šetření britského musea Philip Graves dověděl, ujal se srovnání Protokolů mudrců sionských a knížky Jollyho a zjistil nezvratně, že Protokoly jsou skoro doslovným plagiátem této knížky. Jediným rozdílem obou knih je to, že výroky, vkládané do

úst Macchiavellimu, jsou v Protokolech připsány Židům. Tak docela jednoduchým způsobem se proměnil politický pamflet, namířený proti Napoleonu III., v hanopis proti Židům. Philip Graves napsal o svém objevu tři obšírné články dne 16., 17. a 18. srpna 1921 do londýnských „TIMES“ a vzbudil tím na celém světě obrovskou pozornost.

Car má prsty všude.

Je přirozeno, že se světu nezdálo už pravděpodobným, že by se byli šéfové Židů, dychtící po světovládě, tajně sešli roku 1897 v Basileji, aby si tu na dvacetičtyřech tajných sezeních tajně sdělovali obsah francouzské knížky vydané před 32 léty, jejíž obsah by si byl mohl každý z nich snadno zjistiti veřejně a jejíž exempláře byly v pařížské Bibliothèque Nationale veřejně přístupny. Je přirozeno, že se za vydáním receptu na světovládu tak málo tajného patrně skrýval jakýsi politický úmysl. Jaký?

Protokoly vznikly v Rusku, musíme tedy hledati ono „cui prodest“ kdesi v Moskvě, v době kolem roku 1905, v době prvního ruského vydání Protokolů, ve svém obsahu tak schopných probuditi nenávisť k Židovstvu. Dnes víme jasně, že protokoly jsou dílem politické tajné služby carovy, v jejichž službách stál i Sergěj Nilus. Hrabě A. M. du Chayla dosvědčil na nynějším procesu, že žil roku 1909 delší dobu s S. A. Nilem. Nemá ho za podvodníka, nýbrž za neobyčejného fanatika, jenž byl pevně přesvědčen o tom, že Antikrist přijde co nevidět na svět. Nilus ukázal jednou du Chaylovi jakýsi rukopis, jenž prý obsahuje Protokoly sionské. Byl to rukopis napsaný několika autory. Nilus prý tehdy sdělil du Chaylovi, že tyto rukopisy pocházejí od Račkovského. Známe toto jméno z historie ruských padělků a ze jmen carských špiclů. Nilus prý dokonce sám někdy zapochyboval při revisi a edici Protokolů o tom, jde-li o pravou památku.

Další svědek procesu, ruský historik Sergěj Svatikov, dosvědčil, že Protokoly jsou rozhodně padělkem a že jejich padělatelem je patrně Račkovský. Poznal totiž roku 1917 v Paříži nejbližšího spolupracovníka Račkovského, Henri Bindta, jenž se přiznal k tomu, že Račkovský padělal mnoho dokumentů. Protokoly pořídily prý dva spolupracovníci Račkovského, z nichž jeden, Golovinský, studoval dlouho v pařížské Bibliothèque Nationale prameny k tomuto padělků. Jiný svědek, Vladimír Burcev, dosvědčil, že podle sdělení ruského generála Glogočova je autorem padělků Račkovský, jenž řídil práce při jeho pořizování. Dosvědčil také, že objevení protokolů mělo za důsledek velké prolévání krve v Rusku: bylo jich totiž používáno jako provokativního prostředku k vyvolání obrovských pogromů v Rusku ještě roku 1919. Další svědek, Boris Nikolajevský, ruský historik, tvrdí zajímavou okolnost, že prý Nilovo první vydání Protokolů není jejich prvním vydáním, protože Protokoly vyšly v Rusku již roku 1903 časopisecky v ruském antisemitském časopise „Znamja“.

Můžeme tedy dnes pokládati za objektivně zjištěný fakt, že Protokoly vznikly v Rusku mezi rokem 1903—1905. Rok 1905 je rokem první ruské revoluce, která donutila cara Mikuláše II. k tomu, aby místo dosavadní despotické vlády se odhodlal k několika ústavním reformám. Tím byli všichni ti, kdož měli prospěch ze staré despotie, jako velkostatkáři, policejní agenti, generálové a jiní zlekáni. Využili všech možných prostředků, aby váhajícího cara přiměli k tomu, aby upustil od ústavy a od zavedení parlamentu. Snažili se také odpor lidu, pobouřeného proti vládě, svést na židy. Pravým smyslem Protokolů bylo tedy v očích carových snížit vymoženosti demokracie a ukázati je jako věc, jež je pouze interesem Židů. Dále měly být protokoly k tomu, aby dokázaly, že Židé jsou vinni vši bídou na světě, neboť ona slouží k tomu, aby je přivedla k vládě nad lidstvem.

Vina přehmatů caristické vlády byla přesunuta na Židy. Počínaje, jak se historie vrací: „Sionské protokoly“ vy-

cházejí právě dnes v řadě nových a nových vydání v Třetí říši. Obrovský švýcarský proces proti „Protokolům“ vznikl z toho důvodu, že se švýcarské nacionálně socialistické organizace snaží propagandou pomocí „Protokolů“ zjednatí půdu hitlerismu ve Švýcarsku. Zase jednou režim, jenž má zájem na tom, aby bída tohoto světa a vina na hospodářské krizi byla přesunuta na určitou vrstvu obyvatelstva, pracuje starým padělkem k dosažení svých cílů. Zase jednou jedna rasová hrdost potřebuje ke svému posílení podvodu, jak tomu bylo v dějinách lidstva už tolikrát. Nikdy z toho pro lidstvo nic dobrého nevzešlo.

do ba a lidé

R. H. Bruce Lockhart:

Angličan se dívá na Prahu

Tento článek je překladem z nesmírně zajímavé knihy „Retreat from glory“ (Ústup ze slávy), jejíž překlad vyjde také v češtině. Autor je britským diplomatickým úředníkem, který, prodávav bolševickou revoluci v Rusku, byl r. 1919 přidělen anglickému vyslanectví v Praze. Doufáme, že naši čtenáři shledají líčení pražského společenského a počínajícího diplomatického života tak poutavým, jako jsme je shledali my.

Moje první dojmy z Prahy byly smíšené. Když se dnes dívám zpět po svém pobytu v ní, téměř sedmiletém, narážím na stejnou podivuhodnou nesnáz při tvoreni konečného úsudku. Jsou okamžiky, kdy její krása mne dohání, abych vyloučil vzkaz všechna jiná krásná města. Jsou jiné příležitosti, kdy se zdá, jako by jakási neblahá kletba vycházela z jejich pitoreskních uliček a kdy její rokokovi chrličci si cosi vykládají a vysmívají se. Chyba je snad u mne samého. V Praze leží trosky posledních let mého mládí.

Přijel jsem, ne-li jako vítěz, tedy aspoň ozářen poněkud slávou vítězných spojenců. Oně zimy let 1919/1920 životní podmínky ve střední Evropě byly ještě nepohodlné a neustálené.

Přijel jsem do Prahy pozdě večer. Jel jsem do svého hotelu. Na chodnících se hemžili muži a ženy. Vypadali šťastni, dobře živeni, ale ne vybrané. První můj dojem byl dojem belgického venkovského města. Za několik minut jsme byli před chladnou, kasárenskou budovou s nápisem „Hotel Imperial“. Srdce mi pokleslo. Můj průvodčí omluvným tónem vykládal, že Praha je přeplněna na prasknutí. Nebylo ještě nových hotelů. Ty, které tu byly, dávaly na výběr jen špatné stránky. Druhý den jsme se měli poohlédnout po nějakém domě nebo bytě. Vláda prý pomůže. Rolety v oknech nefungovaly. Světlo uličních lamp a hřmot vozů na ulici pod mými okny nedaly mi spát kolik hodin. Byla to neklidná a nešťastná noc.

Stará a Nová Praha představuje tu podivnou směsici slovanského mysticismu a teutonského materialismu, které jsou základem české povahy. Pro mne byly kameným a architektonickým symbolem věčného boje mezi duchem a tělem. V odlehlých částech toho starého města jsem byl šťasten a klíden. Za řekou, volající stále a stále hlasitěji, byly Nachtlokály materialistického moderního města, zpitého vínem své nově dobyté svobody. Za mého pobytu v Praze tento zápas zastínil můj denní život a v tomto procesu můj charakter byl zvážen na vahách a shledán lehkým.

Na anglickém vyslanectví.

Můj vstup do vyslanectví byl vzrušením. Můj šofér zavozil a vrátil, starý jako sám František Josef, otvíral

kovanou bránu s laskavou péčí. Milý, starý Plachý. Už dávno od té doby odešel na svůj poslední odpočinek. Poslední rok nebo dva z jeho života jsem ho však asi velmi trápil. Neboť později, když jsem bydlil na vyslanectví jako host Sira George Clerka, vycházelo už někdy slunce, než jsem zazvonil na jeho zvonec. Ale nikdy si nestěžoval. Jenom bručoval „Jesus Marja“. Pak potřásával hlavou: „Tak pozdě domů, pan Lókart, tak pozdě domů.“

Šel jsem nahoru, abych se poklonil našemu chargé d'affaires, Cecilu Goslingovi, statnému, hezkému muži s jemným vystupováním. Za tu krátkou dobu, co jsme byli spolu v Praze, nepoznal jsem od něho nic, než laskavost. Ale brzy jsem objevil, že byl nespokojen. Zcela zřejmě bylo, že sympatisoval s „černými“, jak jsme říkali starým feudálním aristokratům, kteří majíce sympatie s Habsburky a jsouce nyní srazeni s dřívější slávou, do jednoho pohrdali Čechy; nepřekvapovalo, že Čechové byli zase naježeni proti nim — ne úplně bez důvodů. Jeho hlavním spojencem na vyslanectví byl Basil Coulson, vojenský přidělenec. Coulson byl Skot, katolík a schopný člověk. Zvolil rovněž snadnější a pohodlnější cestu. Udělal si přátele mezi aristokraty a ještě daleko více než Gosling překročoval hranice diplomatické zdrženlivosti ve svých poznámkách o Čechách. Nejschopnější člen vyslanectvého personálu byl John Latter, třetí sekretář, který, ač nováček v tomto oboru, byl jako kat do práce a měl příkladnou výkonnost. Jako dobrý voják ponechával si své politické názory pro sebe. Dále patřily k personálu vyslanectví Cynthia Seymour (nyní Lady Cheetham) a Irene Boyle, obě sekretářky, jež Sir George Clerk přijal do svých služeb na mírové konferenci. Našel jsem je nešťastné a nespokojené. Neměly paláce. Bydlily ve dvou šerých pokojích v Hotelu de Saxe, kde za války česká Maffie, připravující pád Rakouska, konala schůzky; Praha, která se ještě nedostala ze svého třisetletého provincialismu a nebyla zvyklá na nějaké sekretářky, neuměla je zasadit do svého nového mikrokosmu. Když jsem přijel, byla situace taková, že Francouzi, reprezentovaní nejen vyslanectvím, ale spoustou generálů a armádou 400 důstojníků, měli s Čechy ruku v rukávě, kdežto na Britanii se hledělo u vlády s podezřením, ba s nechutí.

Praha, řekl jsem si, je místo k seriosnímu studiu a ne ke společenským zábavám. Musím si najít nějaké obydlí. Musím pracovat. Musím číst historii a hospodářství. Musím se učit česky. Zachoval jsem své dobré úmysly právě šest měsíců.

S hlediska mé úřední kariéry Praha stála za dobrý úmysl. Jako zeměpisný střed Evropy byla podivuhodnou politickou observatoří k pozorování bouřkových mraků, jež mírová smlouva nechala nad Podunajím. Stará rakousko-uherská říše se svou mosaikou rozmanitých národů byla hodně spleť. Nová střední Evropa dala světu celý seznam nových jmen, jejichž výslovnost bude po léta problémem pro průměrného Angličana. Za moje čtyři léta na pražském vyslanectví jsme stále dostávali dopisy i z úředních míst s adresami: Prague, Yougoslovakia, Prague Czechoslovenia, Prague Vienna, ba i The Prague, Poland. Tyto omyly byly pochopitelné. Angličané mají méně zájmu o zahraniční věci, než kterýkoli jiný národ na světě. I dnes devět členů Dolní sněmovny z desíti si plete Budapešť s Bukurešťi a lze se klidně vsadit, že ani celá polovina členů britského kabinetu by neuměla zařadit dnešní hlavní města evropská do příslušných států.

Bývalá šlechta.

Když jsem přišel do československého hlavního města, byla pražská společnost rozdělena na čtyři různé skupiny. Nejčetnější ovšem byli Čechové, lidé šetrní, pracující, ctižádostiví, a jako všechny národy, které byly v porobě, podezíraví a nebylo snadno je poznati. Pak tam byli čeští Něm-

ci, celkem málo, ale zato s vlivem, opřeným o jejich obchodní postavení; jako všichni Němci jen velmi pomalu oceňovali dosah změny ve své posici. Pohrdali Čechy, ale toto jejich pohrdání bylo značně mírněno jejich finančními zájmy v nové republice. Ke skupině německé náleželi pražští židé, Němci vychovaní, podporující německou operu, drama i hudbu a rozdělení svou loyality k starému režimu nebo k novému. Konečně tu byli ti členové rakouské šlechty, kteří měli veliké statky v Čechách a přijali proto československou státní příslušnost.

Ve šlechtě byla zastoupena nejružnější hodnota i bohatství, od milionářských velkostatkářů jako kníže Schwarzenberg se svými padesátitřemi zámky a 750.000 akry půdy až k menším hrabatům s venkovskými statečky. Někteří, jako Kinští a Lobkowiczové, kteří byli českého původu, by byli bývali asi ochotni pomáhat novému státu, kdyby se jim bylo nabídlo místo srovnatelné s jejich linií předků a s jejich sebevědomím. Avšak nová republika byla rozhodně demokratická. Její ministerský předseda byl socialista. Její prezident byl synem kočího. V očích šlechty to byl, když ne zrovna bolševický režim, tedy aspoň režim bolševickému nejbližší.

Pravda, šlechtické velkostatky byly nyní podrobeny vyvlastnění a při tom vyvlastnění, za které československá vláda sama určovala náhradu. Za těchto okolností by bylo bývalo příliš mnoho čekat loyality od třídy, která předtím se těšila z práv téměř královských a která nyní pozbyla veškeré moci. Ale za své neštěstí velkostatkáři mohou kárati jen sami sebe. Jako třída trpěli vnitřním chovem. S jejich hlediska šlechtické znaky byly nekonečně důležitější než mozek. Hrdí na linii předků, kterou vedli nazpět až ke Karlu Velikému když ne zrovna k ráji, nenáviděli Němce, neměli rádi Maďary a dívali se shora na Čechy jako vynikající služebníky, kteří se však nehodí k jinému zaměstnání. Sami byli nejlepšími střelci světa a vážili si sportovních vlastností Angličanů. Ale zároveň potají se dívali na naše peerstvo jako na nepravou šlechtu pro děvčata ze sboru a obchodníky, kteří udržovali jeho krev. A když přišel do Prahy na návštěvu vévoda Portlandský, říkali mu za zády vévoda Cement, patrně proto, že se domnívali, že jeho titul má něco společného s portlandským cementem.

U nich samotných zdravý rod byl výhrou. Tam, kde byl, byl obyčejně způsoben nějakým levobočným vlivem. Byla to milá, okouzující a pohostinná třída, a poněvadž poskytovala společenské příjemnosti, byl její vliv mezi zahraničními diplomaty větší, než by měl být. Neboť při všech svých výhodách výchovy a bohatství dosáhli stadia dekadence, která nutně i bez války dříve nebo později by byla podemlela jejich privilegované postavení. Ve své výlučné existenci se nikdy nestýkali se světem. Ba ani nebojovali za svou zemi, jako němečtí junkeři. Ovšem i oni byli v uniformě. Ale většina jich byla u štábů a nikoli v zákopech. To bylo jejich uznané privilegium. Aristokraté z božího práva, měli všechnu duševní lenost ruské šlechty, bez jediné desetiny jejího talentu. Nyní, když jejich Řím byl v troskách, před jejich očima, jejich snaha pomoci si se omezovala na vzdechy po zašlé slávě habsburské a na laciné úsměšky nad novými pány. Ba převrat ani nezpůsobil nějaké veliké změny ve způsobu jejich života, s výjimkou mladší generace. Jejich orná půda se jim měla postupně odebrat. Ale podrželi své lesy a své cukrovary. Mohli stále pořádat hony a bavit své přátele. Nad to pak měli prospěch ze zdravé správy československých financí. Dopadli nekonečně lépe, než jejich bratři a bratranci po Rakousku (měli všude příbuzné). Srovnán s osudem ruské šlechty, zdál se jejich osud celkem utěšený. Ve Vídni revoluce zruinovala aristokracii a donutila její syny porušit nejdražší tradici a vstoupit na americký sňatkový trh. V Praze jediným výsledkem války u nich bylo urychlení procesu dekadence a zničení posledního zbytku jejich morální síly.

Byli ovšem zábavní a když přišli do Prahy, závodili zahraniční diplomaté o pozvání k nim. V oněch časných dobách hlavním kritikem nového režimu mezi šlechtou byl hrabě Vojtěch Sternberg, kvetoucí, poněkud venkovsky vypadající chlapík, který by byl mohl hrát úlohu nějakého Winstona Churchilla v rakousko-uherské politice, kdyby nebylo jeho obrovské shovívavosti k sobě samému. Proslulý duelant, skvělý znalec jazyků, který mohl vésti politickou debatu v šesti jazycích, historik a poeta, byl znám přátelům i nepřátelům jako „Monší“. Když jsem ho poznal, začal jeho mozek už trpět jeho výstřednostmi a už nebylo možno ho brátí vážně. Ale jeho vtip, nebojácný a perný, bavil jeho přátele, a jeho pověst jako šprýmaře byla evropská. Ve společnostech byla proto po něm veliká poptávka. Přicházel poněkud pozdě a najednou se začal drbat vzadu. Pak se hluboce poklonil. „Kněžno“, říkával velmi vážně, „musím se omluvit. Byl jsem bez sebe celý den. Poslední noc jsem spal v Hotelu de Saxe. Spal, jsem řekl? Ani jsem oka nezavřel. Ráno jsem se ptal hotelového zřízence, kdo to byl v mém pokoji předchozí noc. Dověděl jsem se, že jeden český ministr.“ Drbací pantomima se pak obnovila a i malé hraběnky se chichotaly. Jeho hlavní kousek byla jeho visitka, s níž se vytasil při všech slavnostních příležitostech. Jak rakouská, tak československá republika zrušily tituly a řády. Monší si dal natisknout zvláštní visitky, aby vyjádřil novou situaci. Bylo na nich vytištěno:

Adalbert Sternberg

povýšen do šlechtictví Karlem Velikým 798,
zbaven šlechtictví Karlem Rennerem 1918.

Karl Renner byl socialistický kancléř nové rakouské republiky.

Ačkoli Monší byl stěží představitelem staré šlechty, jeho chování bylo dost typické pro chování jeho třídy po válce. V této atmosféře bylo dost snadno pochopit, proč se monarchie zhroutila. Znamená-li restaurace Habsburků obnovu moci této třídy, nedožijeme se takové restaurace. Nejsou to ani tak panovníci, kteří boří trůny, jako spíše dvořané, o něž se tyto trůny opírají. Přesvědčen, že nebude násilného zpětného výkyvu kyvadla, soustředil jsem svou pozornost na Čechy.

Češi.

Moje první dojmy celkem nebyly příznivé. Na východ od Rýna se o Česích často mluví jako o slovanských Germánech. Jistě přejali některé germánské vlastnosti ze svého dlouhého sousedství s německými kmeny. Lepší srovnání však je s dolními Skoty. Jako Skot je Čech šetrný, pracovitý a ctižádostivý. Nemá ničeho z té lhostejné expansivnosti, které se v ruštině říká „širokaja natura“. Je dost pohostinný, žádají-li to okolnosti, ale nevyhazuje peněz za zábavu jen pro zábavu samotnou. Naučiv se v letech poroby utajovat své city, smát se, když by se mu chtělo křičet a křičet, a když se ve skutečnosti směje, není snadno postižitelný. Ale kdo jednou pronikne až do hloubky, najde ryzí statečnost a odvahu. Je jemně stavěn, je z nejlepších gymnastů světa a vášnivě miluje hory a řeky své země. Pod svým prakticko-materialistickým zevnějškem má duši vnímající poesii. Jeho láska a porozumění pro hudbu je vrozená, a pro Rakušany není lichotivé, že jak Mozart tak Wagner našli v Praze větší pochopení svého genia, než ve Vídni.

Jeho nejhorší chyba je sotva jeho vlastní. Okolnosti udělaly z něho člověka provinciálního. V roce 1920 byl punc provinciálnosti na všech jeho věcech.

První anglický vyslanec v Praze.

Smísit starou šlechtu s novou československou demokracií je úkol, na němž ztroskotat v Praze každý diplomat s jedinou výjimkou. Někteří začali s dobrými úmysly. Jiní, jako Francouzi, byli otevřeně pro Čechy. Jiní zase,

kterí neměli zvláštního zájmu o získání Čechů a kterým záleželo na dobrém živobytí, přiřadili se na stranu šlechty. Ale Sir George Clerk, můj nový šéf, je jediný, kdo měl úspěch v udržení správné rovnováhy mezi těmito dvěma svářícími se stranami.

Přijel do Prahy právě za čtrnáct dní po mém příjezdu, a Praha to hned vzala na vědomost. Celé týdny jeho jméno se objevovalo na prvních stránkách všech střeoevropských novin. Byl to muž, kterého Spojenci poslali do Budapešti, aby vyřídil bolševického diktátora Belu Kuna a aby na jeho místo dosadil národní vládu. Provedl tento úkol s plným úspěchem. Byl tehdy ve svém čtyřicátém šestém roce. Vysoký, stříbrovlasý, s monoklem, měl postavu, jež byla chloubou jeho krejčího a předmětem závisť jeho přátel. Dokonalý divadelní diplomat, řeknete. A proč ne? Representace je jednou z přijatých funkcí diplomacie, a štíhlá postava i pěkně priléhající kalhota je lepší oporou diplomatického argumentu než zlatě premovaná otýlost.

Když jsem se díval, jak jel nahoru na Hradčany, aby odevzdal své pověřovací listiny, jak četa Sokolů jela před jeho vozem, jak bajonety čestné stráže svítily v únorovém slunci, zmocnila se mne vzrušující pýcha. Vedle těch zavalitých československých a francouzských generálů v khaki a v modrých kalhotách vypadal jako plnokrevník mezi množstvím nájemních koní. S tou nevyčlelitelnou vášní po napodobování, jež provází mou oddanost těm, jimž rád sloužím, počal jsem se po prvé ve svém životě se zájmem starat o své šaty. Tento zájem se přenesl od sekretářů k šoférům, od šoférů k služebnictvu a od služebnictva k poslůčkům. Za úřadování Sira Georga jsme byli nejlépe oblečené vyslanectví v Praze.

Tato hlučná chvála krejčovská není tak bez významu, jak vypadá. V Rusku jsem byl svědkem proletářské revoluce. Lze ji nazvat jménem všeho, co kdokoli má rád nebo nerad. Ale byla velkorysá. Nebyla malicherná. Zde jsem se zúčastnil revoluce drobné buržoasie s celou její domýšlivostí a také trochu směšnosti, již nelze odloučit od žádné revoluce drobné buržoasie. Bylo velmi dobře, když při přeměně měšťáka v ministra a vysokého státního úředníka Čechové mohli mít vzor a ráde.

V těchto časných dobách v Praze Sir George byl uznávaným rozhodcím v etiketě a dobrém tónu. Sám dobrý střelec a rybář, určil pravidla pro diplomatické hony, jež československá vláda pro nás pořádala. Na fotbalových zápasech učil Čechy, jak být resignován při porážce a velkomyslný při vítězství. Někdy, když naše ligová mužstva a obzvláště skotské ligové mužstvo bylo masakrováno na hřištích Slavia a Sparty, obou slavných českých klubů, trásl se stříbrošedý knír a jemná barva tváře se změnila v popelově šedou. Pak mi říkával, že soudcování bylo nepříznivé (také bylo častěji než ne), že vítězná branka Čechů byla zřejmě offside. Konec konců, byl to Skot, a ve footballu jsou takové věci stejně nemilé, jako jinde. Ale před Čechy to nedal ani slovem znát, a když porážka našich profesionálů byla úplná, obracoval se k dru Benešovi a blahopřál mu s okouzující starosvětskou zdvořilostí, která by se asi těžko napodobila. Při zápasech o Davis Cup byl ve svém žilvu a ať jako soudce nebo jako hráč splnil své povinnosti a kombinací pevnosti a průbojnosti, která tlumila temperamentní přestřelky místních Tildenů a Perry.

Avšak v těch horkých zápasech, které jsme probíjávali daleko od zraků jakéhokoli diváka na soukromém tenisovém hřišti dra Beneše v časných hodinách ranních povoloval v kázní, kterou si sám ukládal, a projevovalo se u něho lidství, které je v nás všech. Divoké, úporné zápsy to byly: Beneš a jeden z jeho tajemníků proti Siru Georgeovi a mně. Sir George, přesný ve službě a výkonný v práci, ale poněkud příliš vznešený v pohybech a příliš neukázněný ve hře, byl o sedm let starší než Beneš, který vedle dobré praxe v tenisu měl všechnu obratnost úplného abstinenta a nekuřáka po celý život. Výsledky

byly vždy podivuhodně vyrovnané. Když jsem přišel včas do postele, robustnost mých neelegantních útoků obyčejně obrátila vážky v náš prospěch. Byly však zase dny, kdy jsem přišel na tennis přímo z nějakého Nachtlokalu a kdy jsem selhával. Tu se můj partner zachmuřoval. Tichá kletba mu vycházela ze rtů. A když jsem dělal chybu za chybou, podával mi míčky a chraptivě mumlal: „Človče, seberte se dohromady. Přece nechcete, aby nás porazili.“ Ale sbíral jsem se nadarmo. Beneš, skáká jako Borotra a pohyblivý jako opice, uměl nevyrovnatelně odrážet všechno kromě nejprudších ran, a když jsem odpálkoval, měl poskakovat bez odrážky proti drátěné síti 20 yardů za základní čáru. Moje konečné úsilí bývalo přijímáno s kamenným mlčením.

Ubohý Sir George! Měl vynikající mozek a úsudek o lidech i věcech, který se zřídka klamal. Byl nejlepším „smiřovatelem“, s nímž jsem se kdy setkal ve vyšší diplomacii. Ani nejhorší jeho nepřítel nemohl odepřít chválu jeho obratnosti, s kterou si počínal ve velmi choulostivých poměrech v Praze. Byl loyálním přítelem Čechů, kteří brzo se naučili oceňovat jeho vlastnosti a spoléhat se na jeho rady. Člověk liberálních názorů, uměl vésti český nacionalismus na klidnější cesty. Jeho osobní vztahy k prezidentu Masarykovi a dru Benešovi byly intimnější, než vztahy kteréhokoliv jiného diplomata v Praze, a ačkoli Francie byla a stále je strážná velmoc Československa, českoslovenští státníci přicházeli k Siru Georgeovi a ne k francouzskému ministrovi, když byli na pochybách, co dělat. Jeho rada vždy směřovala k umírnění. Uhladil neshodu mezi Rakusy a Čechy. Způsobil, že u jeho stolu maďarský lev pil tokajské se slovenským beránkem. — Jestliže nástupní státy ve střední Evropě ještě se nedostaly k té formě hospodářské součinnosti, která je nezbytná pro jejich budoucí blaho a která — v případě Rakouska — je jedinou alternativou za Anschluss, není to proto, že by snad tehdejší britský ministr v Praze nebyl dával v tomto směru přátelské a taktické rady.

Se šlechtou se mu podařilo úplně uspokojivý modus vivendi. Nedodával jí odvahy v jejích intrikách a v monarchistických ambicích. Naopak, ukazoval šlechtě docela zřejmě, že nesympatizuje s restauračními plány a že existence československého státu je skutečnost, kterou třeba přijmout. Ale zval je do svého domu, večerel s nimi a pil, hrál i střílel. Těm členům šlechty, kteří měli českou krev v žilách, radil, aby posílali své syny do československých diplomatických služeb. Jeho rady se nedbalo. Opětné smíření bylo dílo velmi obtížné, které musilo postupovat pomalu. Ale když šlechta poznala jeho stanovisko, respektovala ho a uznávala ho pro jeho vlastní zásluhy. Byl první a na dlouhou dobu jediný zahraniční diplomat, jehož šlechta zvolila za čestného člena svého velmi exklusivního klubu. Nakonec mohl ulevit jim v jejich politických těžkostech daleko více, než by mohl učinit nějaký vyslovený obháje jejich věci, a jestliže dnes československá šlechta se stále těší z jistého tuku svých dřívějších držav, je to nepřímo zásluhou Sira George, jehož moudrá rada v mnohém oslabila původní úmysly československého Pozemkového úřadu.

Hostina u Sira Clerka.

Jestliže žádný z jeho nástupců neuměl postavit stejný most mezi starým a novým v Praze, musím připustit, že také jeho první úsilí v tomto směru se končilo fiaskem. Brzy po svém příjezdu do Prahy se rozhodl dávat slavnostní večeři, k níž by byli pozváni všichni vedoucí činitelé českoslovenští a šlechta. Měla to být jakási gargantuovská nabídka míru a snažili jsme se s velkým úsilím, aby měla úspěch. Téměř 100 pozvánek bylo rozesláno. Byli pozváni všichni členové československé vlády a jejich manželky, předsedové poslanecké sněmovny a senátu, vůdci stran a hlavní knížata a kněžny i hrabata a hraběnky z Čech. Byla najata celá armáda kuchařů, číšníků

a zvláštního služebnictva. Mezi zásobami vína bylo i neocenitelné tokajské, které Sir George dostal od vděčných Maďarů za to, že pomohl vyhnat Belu Kuna. S obrovskou péčí jsme vypracovali zasedací pořádek pro hosty. V té době Čechové ještě neměli vypracována pravidla precedence. Jisté to bylo proto, že byli až příliš zaměstnání věcmi důležitějšími. Musili jsme tedy udělat sami. Ježto však byla to večere oficielní, bylo třeba vyhradit čestná místa zřejmě členům československé vlády. Tato věc byla taktně vyložena členům šlechty už předem.

V posledních dnech všechen personál vyslanectví horlivě pracoval, třídil pozvání přijatá i odmítnutá a psal lístky na místa. Nebylo to tak snadné. Šlechta odpovídala s příkladnou pohotovostí a předepsaným způsobem. Československé odpovědi docházely všemi známými prostředky moderní komunikace: telefonem, telegramem, lístkem psaným na stroji. Někteří ministři přijali za sebe, nezmínivše se ani slovem o svých chotích. Někteří neodpověděli vůbec.

Mým příspěvkem byl podrobný stolní pořádek se jménem každého hosta a jeho oficielním titulem, napsaným nejpěknějším blokovým písmem. Podivná jména to byla — čtyři nebo pět souhlásek na každou samohlásku. A když jsem tak zápasil s těmi Hrdličky, Strimply, Syrovými, nepostradatelný Bubela, náš nadaný a dobromyslný český tajemník, mi předčítal každé jméno, písmenu za písmenou s nekonečnou trpělivostí. Konečně se zdálo, že všechny přípravy jsou skončeny. O šesté hodině jsme provedli poslední inspekci tabule. Šéfové projevíli spokojenost a důvěru. Šampaňské bylo ochlazené na přesnou teplotu. Smyčcový kvartet byl umístěn tak, aby jeho kadence lahodily uchu, ale nerušily proud zábavy. Květinová výzdoba byla znamenitou harmonií tmavé červeně a bělosti. Jídelna, dlouhá a úzká, s vykládanými stěnami byla osvětlena stem víček. Naše námaha nebyla nadarmo. Tři století Praha neviděla něco takového.

Šel jsem domů se obléci a v 8.15 jsem zaujal své místo za Sirem Georgem a Lady Clerkovou s ostatním personálem vyslanectví. Byli jsme imponující shromáždění. Večeře měla být o půl deváté. Když bylo za pět minut půl, přišel první host. Byl to šlechtic. Než bylo půl deváté, přišla všechna šlechta. O půl deváté nebyl na místě ještě nikdo z Čechů. Mezi půl devátou a devátou hodinou se objevily všelijaké nesrovnalosti. Můj optimismus už začal kolísat. Zpozoroval jsem zlomyslný úsměv na rtech kněžny Lobkowiczové. Ještě horší bylo, že jsem zpozoroval, že bude třeba provést operaci v poslední chvíli na mém stolním pořádku. Čechové, kteří odmítli nebo neodpověděli, přišli. Někteří z nich, kteří přijali i za svou choť, nechali ji doma. Jiní, kteří odmítli, přivedli choť s sebou. Mezi devátou a čtvrt na desátou se objevilo ještě několik opozdílů. O čtvrt na desátou ještě chyběli dva ministři. S obavou v srdci jsem se podíval na Sira George. Byl bledý, ale zevně klidný. Neobyčejně důstojná, ale uvnitř se obrovsky bavící, šlechta zaujala nejlepší pozovací místa, aby mohla vše dobře vidět. Já sám jsem se potil. Běhal jsem sem a tam mezi přijímacími pokoji a jídelnou v zimničném úsilí abych nějak uvedl do pořádku svůj zmatený stolní pořádek. Vyběhl jsem, abych zatelefonoval pro chybějící ministry. Zatím co jsem volal jako o závod, přišel jeden ministr s chotí, kterou neohlásil. K druhému ministrovi jsem se nemohl dostat. Ale když bylo 25 minut po deváté, přišel i on velmi rozpačitě, všecek červený a znervosnělý, a jeho nové boty hlasitě vrzaly na parketované podlaze. Moje srdce bylo s ním. Byl bych raději čelil celé bojovné četě, než prošel touto palbou vypoulených urozených očí.

Zasedli jsme k večeři právě po půl desáté. Ale dopadlo to lépe, než jsem si myslel. Jídlo ovšem bylo zkažené. Polévka byla studená. Sir George to napravoval šampaňským a znova šampaňským. Na štěstí ani Čechové ani „černí“ nebyli abstinenti a po mlčelivém začátku jazyky se

rozproudily zrovna tak jako to víno. Ale ty dvě skupiny se nespřátily, a pokus už nebyl opakován. Později ovšem Sir George mívával veliké úspěchy s intimními obědy pro aristokraty i demokraty, ale po celou další dobu jeho působení v Praze hostiny na vyslanectví byly pečlivě tříděny na hostiny pro Čechy a na hostiny pro „černé“.

Autor sympatisuje s Čechy.

Přišel jsem do Prahy se sympatiemi k Čechům. Tyto sympatie přetrvaly můj tamní pobyt. Jsem pro Čechy až podnes jednak proto, že jsem bojovník za práva malých národů, jednak proto, že tak mnozí z mých krajanů byli snoby neprávem odsuzujícími Čechy, aniž je poznali, a jednak a hlavně proto, že se podivuji československým vůdčím.

Šest z nich byli lidé výjimečných zásluh. Byli to: prezident Masaryk, dr. Beneš, dr. Švehla, dr. Rašín, dr. Kramář a pan Tusar. Dostalo se mi výhody, že jsem byl v intimních stycích se všemi šesti.

Tomáš Masaryk je dnes nejvýraznější postava v Evropě. V Platonově republice byli králi filosofové. Zde v Praze je filosof, který je téměř králem. Řady knih, dosahující až k vysokému stropu, shlížejí na něho. Jsou psány půl tuctem jazyků, ale anglických je nejvíc. President mluví anglicky téměř dokonale. On sám je živým ztělesněním anglického ideálu vysokého myšlení a prostého života. Dnes vrcholem jeho materiální ambice je zas jednou jeti na střeše londýnského omnibusu a dívat se ještě jednou od tamtud na ruch londýnských ulic.

Je to člověk míru a dobré vůle, který chce žít v míru se všemi sousedy a je ochoten napravit nespravedlivosti mírové smlouvy. Není ani panslavistou, ani imperialistou, a ačkoli jeho smírné dílo bylo rušeno šovinistickými živly v jeho vlastním národě, nelze ani dost ocenit hodnotu jeho zmírňujícího vlivu na divoký běh středoevropské politiky v posledních 15 letech.

Mr. H. G. Wells jednou mi říkal, že pokládá Masaryka a Lenina za dva největší muže, s nimiž se kdy setkal. Československý president je jistě nejvíce inspirující morální síla, s kterou jsem kdy přišel do styku. A morální prvek u něho do jisté míry závisí na fyzickém. Tělesná zdatnost toho muže je podivuhodná. Mám na to velmi živou vzpomínku z téže knihovny na Hradčanech. Její podlaha je pokryta cenným orientálním koberec. Je tam přítomen jeden indický maharadža. Ukazuje nohou na nějakou skrytou krásu tkaniva. S chlapeckou živostí 80letý president se shýbá a zkoumá tkaninu tak bedlivě a vytrvale, že maharadža začíná mít obavu, že snad se starému pánovi něco stalo a že nemůže vstát. President však rozptýlí Indovy obavy tím, že vyskočí velmi lehce. Dlouhá léta tělocvičné soustavy, kterou sestavil dr. Tyrš a kterou prováděl celý národ, sílila národního ducha Čechů. President Masaryk stále provádí Tyršova cvičení každého rána a i ve svých 80 letech stále dosáhne na své prsty u nohou, aniž ohne kolena. Jeho fyzická zdatnost jednak vyplynula z jeho asketického života — jí střídme a nikdy se nedotkne alkoholu — jednak z jeho vášně pro jízdu na koni. Dny mojí jízdy na koni jsou už pryč a po dobu mého pobytu v Československu kritické vědomí o směšnosti toho, kdybych si sedl na koně, způsobilo, že jsem odmítl každé presidentovo pozvání, abych si s ním vyjel.

Znám dra Beneše 15 let. Při různých příležitostech jsem s ním jednal o velmi choulostivých věcech. Jakmile dal jednou slovo, vždycky bez výjimky splnil svůj slib, i když toto splnění způsobilo značnou nelibost jeho vlastního parlamentu.

Dílo, které bylo třeba provést, bylo obrovské. Celou zahraniční službu bylo třeba vytvořit z materiálu neobyčejně surového. V řadách rakousko-uherské byrokracie jen málo Čechů proniklo na místa druhé řady. Na rozdíl od šlechty v Polsku česká šlechta byla úplně nepřátelská novému státu a diplomatický sbor bylo třeba tvořit z lidí, z nichž jen málo před tím mělo někdy na sobě společenský úbor. Střední Evropa také byla ve zmateném stavu, když mladý

československý ministr se vrátil do svého města po mírové konferenci. Bolševická vláda dobyla moci v Maďarsku. Vídeň, nehybné tělo, zbavené všech údů, ležela v krvi neschopná a ani sama nechtíc si pomoci. V nástupnických státech, které zcela využily vítězství spojenců, plameny vlastenectví rozněcované vojenskými agenty Francie, hrozily státi se požárem nesmyslné nenávisti. Za několik měsíců už se ozýval skřipavý hlas pesimistů. V Londýně, ba i v Paříži finančníci, vázaní dlouholetými styky s Vídní, dívali se se strachem na hrozící zkázu. Starý řád ve střední Evropě nelenil využít této situace a spojenci pozorovatelé se tázali sami sebe s rostoucím neklidem: „Nestal se tu hrozný omyl? Jak by mohly tyto nové státy se svými vládami, sestavenými z řad bývalých sluhů a sedláků, vůbec fungovat?“

Je velkou službou dra Beneše svým krajanům, že svými organizačními schopnostmi a svými osobními talenty dobyl Československu v radě národů prestiž nepoměrně větší, nežli je jeho rozsah a jeho síla. Žádný státník v Evropě se dnes tak dobře nevyzná ve své věci. Vzpomínám si na jeho první schůzku s Mr. Baldwinem v roce 1923. Lord Curzon představoval ty dva muže: „Zde“, pravil, „je ten malý muž, pro kterého si pošleme, když nevíme, kudy kam. A u Jova, on nám vždycky pomůže.“

Pravda je, že dr. Beneš je mnohem lépe vyzbrojen pro diplomacii, než mnohý z amatérských ministrů na Downing Street, nebo na Quai d'Orsay. Ve hře zahraničních věcí malý národ je vždycky v nevýhodě. Jen velmoc si může dovolit přepych, že nic neví. Diplomát malého národa musí znát všecko, musí mluvit všemi jazyky a musí studovat jako krásné umění psychologii svých přátel a svých nepřátel.

dopisy

Socialisté a „aspirantský zákon“.

I.

Pane redaktore,

dovoluji i mně, bezpartajnému čtenáři, abych dotaz i odpověď k nadepsanému článku v 6. čísle „Přítomnosti“ doprovodil svými poznámkami, jež snad také přinesou trochu světla při hledání pravdy.

Především k odpovědi dra Kříže: líbí se mi svým širším hlediskem a svou upřímností. Podtrhl bych ještě m r a v n í význam nouzového opatření, jímž instituce aspirantů nesporně jest. Víím z hojného styku s nezaměstnanou inteligencí, co je morálně přímo zdrcujícího i depravujícího v tom, nemůže-li mladý inteligent položit základy k životní práci. Z toho jest tedy aspirantství určitě vysvobozením. Jen jedna věc mne v odpovědi dra Kříže zarazila: naprosto nesprávné sdělení, že není znám počet aspirantů a že o stavu v tomto pololetí není dosud úřední informace. Do jakého světla staví tím dr. Kříž správu státní, speciálně školskou? Naštěstí opak jest skutečností: počet aspirantů je naprosto přesně znám každý den (a nejen aspirantů!), a kdo informoval dra Kříže, sám neměl ponětí o vedení evidence a nedomyslel, že veřejnost utvoří si o pořádku ve státní správě falešný úsudek, který může zhoršit poměr veřejnosti k státní správě, již tak dost napatý.

A nyní k dotazu neznámého aspiranta profesury. U něho mne zarazí, že se ptá, „proč byli (domněle) aspiranti profesury opuštěni socialistickými ministry“. Přece žádný ze socialistů není ministrem školství? Netřeba také dokazovat, že ministr tento (školský) není otcem instituce aspirantské! Jen nelze bohužel šířit se o tom, jak byla nakonec uskutečněna i ve školství. Ale tolik je jisto, že bez zásluh kohokoli cizího dosáhlo ministerstvo školství — a bylo by nespravedlností upírat v tom zásluhy právě ministrovi školství —

1. že aspirantů profesury bylo přijato aspoň třikrát tolik,

než by bylo bývalo dovoleno přijmouti čekatelů (zatímních profesorů). Je snad ještě v dobré paměti, že po celý školní rok 1933-34 nemohlo ministerstvo školství přijmouti ani jediného čekatele, není snad také zapomenut výnos o nepovolování nových poboček na středních školách pro nynější školní rok, vydaný před koncem roku minulého. Kdyby nebylo bývalo možno opatření ta odvolati, mělo dnes zaměstnání a chléb sotva 70—80 kandidátů místo dnešních víc než tři set přijatých nad počet roku loňského, ovšem v poměru aspirantském;

2. že kvalifikovaný (zkoušený) aspirant profesury má zaručeno, že se stane po roce čekatelem; z úřednických aspirantů mají mnozí „naději“, že budou na to čekat i čtyři roky;

3. že velmi mnozí aspiranti profesury (dnes šestina všech) stali se čekatelé s právní i finanční účinností hned ode dne svého přijetí za aspiranty, tedy od 1. září 1934, neboť ministerstvo školství vymohlo aspirantům profesury velmi rozsáhlé započítávání předcházející služby. A zase je toto započítávání výhodnější než u aspirantů úřednických.

Veškeré tyto výhody (uvedeny jsou jen nejvýznačnější) vymohlo ministerstvo školství dávno dříve (v letních měsících 1934), než se mohli otázkami bídy aspirantské zabývatí činitelé jiní. Stačí všimnouti si data příslušných výnosů a připočísti předcházející dobu, nutnou k projednávání.

Shrnuji: stíny instituce aspirantské jsou až příliš známy, a moderní úředníci, uvědomující si své poslání sociální, nepřecházejí přes ně lhostejně k dennímu pořádku; ale je třeba, jak správně ukazuje odpověď dra Kříže, uvědomiti si zlo n u t n o s t i, připustiti i stránky světlé a uznati i snahy dobré a poctivé, které tu snad také mohou býti a skutečně jsou.

—k.

II.

Pane redaktore!

V „Přítomnosti“ poukázal p. dr. Kříž obsáhlým výkladem na to, že „aspirantský zákon“ je nutné zlo. To všichni uznáváme. Je však třeba poukázati ještě na jinou závažnou okolnost, o které širší veřejnost neví a, jak se zdá, pan dr. Kříž také ne.

Z výkladu jeho si totiž každý musí udělat dojem, že bylo počátkem tohoto školního roku přijato asi 300 aspirantů ve směr s nezaměstnaného dorostu profesorského. Proti tomu by za nynější situace žádný rozumný člověk ničeho nenamítal, i když by všichni musili první tři měsíce sloužit bezplatně a pak celý rok asi za Kč 500.—. Veřejnost však asi neví, že mezi těmito aspiranty jsou všichni bývalí suplenti, kteří sloužili už i několik roků s předepsaným plným úvazkem a event. s velmi dobrou nebo dobrou kvalifikací. Ti byli všichni 31. srpna propuštěni a nabídnuto jim místo aspirantské. Jinými slovy, těm všem byla prostě škrtnuta polovina příjmů. Suplent měl kolem Kč 1000.—. A co nejhoršího! Všem těmto suplentům, i když zatím dokončili svoji aprobaci, se do aspirantské doby ze služby suplentské nezapočítá v ů b e c n i c. A kolik jich sloužilo i několik let! Mnoho z nich mělo jen dokončit zkoušky, které po případě po několik roků v různých obdobích podle možnosti skládali.

Pan dr. Kříž by jistě mohl zjistit, kolik z těch 300 aspirantů bylo skutečně přijato nově z řad nezaměstnané inteligence profesorské a kolik je jich bývalých suplentů, výpomocných učitelů (placených podle počtu hodin) a těch, kteří učili již na školách nižší kategorie (měšťanských atd.). A kolik je kandidátů profesury, kteří museli zůstat na měšťance z hmotných

důvodů, a nepřijali místo aspirantské, i když si tím téměř zatarasili kariéru středoškolskou?

Hlavní výtka bych adresoval těm kruhům, které informují veřejnost nesprávně. To deprimuje mladé lidi, budí nedůvěru a naučí je nevěřit prostě ničemu, co se „shora“ prohlásí. Co si musili myslit všichni aspiranti, když bylo v rozpočtovém výboru prohlášeno, že si aspiranti přijdou na 800—1000 Kč, když však vládní nařízení přesně stanoví jejich počítky, které nesmí letos v prvním roce aspirantském přesahovat okrouhle asi 500 Kč (podle míst)? Těch několik soukromých hodin, nebo i přespočetných hodin k tomu mají jen někteří. Tedy, víc upřímnosti!

Asp. R.

III.

Vážený pane redaktore, byl bych Vám velmi povděčen, kdybyste uveřejnil některé skutečnosti, týkající se aspirantského zákona.

Nedemokratičnost a nesociálnost tohoto zákona vyvěrá z toho, že tento zákon nebyl zaveden pro všechny školy. Byly vybrány pouze ty obory, které budou dělati pravděpodobně malý odpor. Aspirantství není zavedeno pro učitele na obecných školách, pro odborné učitele na měšťanských školách, pro profesory na průmyslových školách, zemědělských školách a pod. Myslím, že tato fakta přímo mluví. Představme si, že by aspirantství bylo zavedeno pro učitele a jak by se proti tomu postavily všechny učitelské organizace. Aspirantství zde by bylo sotva uskutečněno. Zde by socialisté asi více pracovali. U zemědělských škol bylo by to podobně.

Na školách samotných aspirantství působí veliké nesrovnalosti. Na př. profesor-aspirant na učitelském ústavě za plat Kč 520.— učí žáka, který když absolvuje a nastoupí místo jako učitel, má plat Kč 750.—. Učitel, který dále studoval, byl za tuto píli odměněn tak, že má nyní poloviční plat, než by měl, kdyby nestudoval vůbec.

Aspirantský zákon je vzorem nejasnosti. S vydáním podrobností se nepospíchá. Je skutečně zvláštní, že se chce šetřit hlavně na mladých, kteří mají do našeho života vnést trochu energie, kterým se tím otavuje názor na politiku, vhnánější se tím do opozice, a při tom se s otázkou zaměstnání manželů ve státní službě nehne a nehne, nebo se ani nijak neupraví, trpí se přesloužilci, není možno starší ročníky poslati o dva roky do pense dříve, cestovné, remunerace a pod. Tímto stavem, myslím, je vinna naše státní byrokracie, která se dosud nepřizpůsobila dnešním složitým poměrům. Nedovede si nic vykalkulovati, informovati se, nerozumí statistikám, nedovede si opatřiti materiál pro nějaký zákon.

Josef Zahradníček.

IV.

Vážená redakce,

četl jsem v 6. čísle „Přítomnosti“ stížnost aspiranta na nemožné existenční poměry a současně také výtka socialistickým stranám, že připustily provedení aspirantského „zákona“. Pan dr. Kříž vysvětluje pak onomu aspirantu těžkou situaci vlády a obhazuje socialistické strany, jež prý vymohly aspirantům řadu úlev. Na př. prý vymohly, že aspiranti dostanou plat hned a nemusí sloužit tři měsíce zdarma. Prosím o laskavé sdělení, kdy socialistické strany tuto výhodu vymohly a kdy byla provedena. Sám jsem sloužil úplně zdarma ne tři, nýbrž čtyři měsíce. S úctou

Aspirant profesury.

K celému nákladu je přiložen prospekt na knihu R. Procházky „LIKVIDACE VÁLKY 1919“, kterou vydalo nakladatelství „Orbis“.

Vkusné, dobré dopisní papíry

KAREL KELLNER, PRAHA

VÁCLAVSKÉ NÁMĚSTÍ 61, U MUSEA
DLOUHÁ TR. 17, U STAROMĚST. NÁM.